

Iterum martyr intravit, januam paradisi, nudam voluptatem ac venerandas sui veris delicias meditata; animatum florem, male hærentem adhuc spinæ sæculi, locis virentibus plantatorem; a virgine demonstratus, cujus erat hortus. Quid me iterum ad mysteria facta revolvitis? Ha virgo prodidit, quæ suas tenere semper optavit: voluit dimittere quem recepit: cultorem quem probavit, elegit. Jam notæ amoris affectu Deum quoque tenuit invitatum, dicente in Canticis Salomone, *Descendat frater meus in hortum suum* (Cant. v, f). Descendit et certe descendit: nam exire noluit quem dives voluntas adamavit quoque tempore passionis, ut rem notam nostris temporibus exprimamus. In horto cum Judæis comprehendit Dominum Scariotes. Nemo de tali secessionis discipuli censetur: ita Magister et Dominus juvenitur. Putatus est hortulanus, rigator viventium, plantator animarum. Hortus est ergo non fugientis, sed confugientis asylum, intelligentibus horti faciunt moruisse paradisa.

X. Alexandro vero quod conferre mysterium mortis potuit, qui totam vitam implevit; nisi quod ad gentis vitium nomen arrisit; ut Alexandria putaretur Amazonia, privatis religiosa portentis, numerosa demonibus, biformis Anubibus, idolis multiformis semi-hominibus, quod est legis irrisoribus; plena Isidis æmentia, Serapis fœga; blanda postremo inquilinoræ mater criminem, quin potius noverca; viperarum alumna progenie, per sobolem venenatæ gentis, quæ nescit concipi, nisi patris orbitate lætetur; nescit crescere, nisi morte nascatur; nescit vivere, nisi nesciverit matrem; ut in filiei conversione malæ sobolis proles, concepta jactura Dei Patris, capite denegato nata, perfossa alvo matris Ecclesiæ parta, per sanctorum mortem vitæ sumat originem; sed jam creceat damno fecundior, letho vivacior, lætior post

horrorem. Nam planum est et plane perspectum, quod est Scripturis dictantibus reseratum (Rom. xi, 32), cuncta uno peccato ¹ conclusa, ut omnes misericordiam mererentur. Hi sunt centuplicati reditus passionis, quibus suos jam gens illa reatus absolvit: captivitas liberos foelit, laxavit indulgentia vinculatos. Cælum tunc consensit in tenebras, lux inhorruit passione, mentis eredo perfidia excitate confusa.

XI. Crede, frater, oculis fratris. Umbra quædam nigrae nubis totam tenuit sive contexit regionem; proxima terræ fulmina crepuerunt; dirus sæpe fragor intonuit; coruscans rutilus plus ignis emicuit: consciunt sanguinis diceret cælum. Non est ultra post umbram peregrinæ, ut illa dixerim, noctis, manifestam celare sub nebula veritatem. Dies quoque horrorem prodidit passionis, non tantum refugus, sed privatus. Nam sextæ feriæ lux alma processerat, semper post Deum amica martyribus: tenens reverenter partem adhuc dominici corporis, per sanctos alumnos famulis Dei præstitit famulatam, æmulante tamen invidia religionis sorte ventura. Sic se assertit Dominus operibus suis; sic se socium præstat in omnibus, ut æqualitate jungatur et tempore. Spectator, confiteor, fui inter ista mysteria, et ad sanctorum cineres excubator: qui particeps esse non merui, sensi ad quod pervenire non potui. Vidi, vix hodieque credulus mihi: excedunt facta reverentiam relata dictorum: unde Dei erit, frater, asserere quod elegit, et testanti testimonium perhibere. Suscipe nunc, frater, trium munera puerorum, aut tres pueros de camino, anhelis ignis adhuc propemodum ambulantes incendia; et nisi invidus flammæ furor semineces suscepisset, historiæ revixisset exemplum: ita omnia se pene simili honore pinxerunt: Vox, Ros, Numerus, Caminus. Vox fidem consonam: Ros, pluviam; Caminus, pyram; Numerus Trinitatem.

¹ *Conclusa.* Sic emendamus pravam editorum lectionem *conclusa*. Respicit enim S. Vigilus ad Rom. xi, 32.

MONUMENTA VETERA AD ARIANORUM DOCTRINAM PERTINENTIA.

ANNO DOMINI DCCLXXXVI.

EPISTOLA PRIMA CONSTANTII AD ATHANASIAM.

Constantius Victor Augustus Athanasio.

Diu te jactari vexarique immanibus undarum procellis nostræ clementiæ humanitas non permisit: nudatum siquidem paternis sedibus bonisque tuis spoliatum, et in inviis feralibusque locis errandum nostra indefatigabilis pietas non deseruit. Nam tametsi jam pridem supersedi mentis meæ propositum ad te scribere, eo quod te ultro adventurum expecta-

D Κωνσταντῖος νικητῆς Ἀγροῦτος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ·
Ἐπὶ πολὺ σε κλυδωνίζεσθαι, καὶ χειμᾶζεσθαι τοῖς τῆς θαλάσσης ὁμοίως κύμασιν ἀγρίοις, οὐκ ἀφῆκεν ἡ τῆς ἡμετέρας ἡμερέτατος φιλακρωτικῆς ἠμνοῦθῆτα σε τῆς πατρῴας ἐστίας, καὶ στερηθῆντα τῶν ἰδίων, καὶ πλανώμενον ἐν θηριώδεσιν ἀνοδίαις, οὐ παρεῖδεν ἡ ἀκάματος ἡμῶν εὐσείβεια· εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπιπολὺ ὑπερθεμένη γραψαὶ τῶν πρόθεσιν τῆς ἐμῆς διανοίας προσδοκῶν ἀ-

¹ Hæc et seqq. epp. usque ad Constit. Valent., col. 578, ex Labb. desumptæ sunt, tom. II, col. 540-541.

rem, et postulatorum malorum tuorum remedium, tamen, quia fortasse voluntatem propositi tui metus impedit, ideo litteras munificentiae nostrae plenissimas ad tuam constantiam misimus, ut secure conspectui nostro quamprimum tuam praesentiam offeras, ut voti particeps, nostramque humanitatem expertus, tuis restituaris. Hac enim de causa dominum meum et fratrem Constantem victorem augustum pro te adhortationibus conveni, ut tibi veniendi facultatem daret, quo utriusque nostrum nutu patriae restituaris, et hoc pro pignore nostrae gratiae habeas.

EPISTOLA SECUNDA CONSTANTII IMPERATORIS AD ATHANASIAM.

Et si superioribus litteris significavimus, ut secure ad nostrum comitatum accederes, eo quod maxime cupiamus te ad tuos remittere, tamen etiam has litteras nunc ad tuam soliditatem misimus, quibus adhortamur, ut sine omni diffidentia aut metu publica vehicula ascendas, et properes ad nos, ut, quae concupiscis, assequare.

Ἀ θαιρετόν σε παραγνίσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῶν καμάτων αἰτεῖν θεραπείαν· ὁμως ἐπειδὴ ἴσως ὁ φόβος, τὴν προαίρεσιν τῆς σῆς προθέσεως ἐνεπέδισε, διὰ τοῦτο δωρεὰς πληρέστατα γράμματα πρὸς τὴν σὴν στερότητα διέπεμψάμεθα· ἵνα ἀφόβως καὶ ἡμετέρας προσήψαι ταχίαν τὴν σαυτοῦ παρουσίαν παρασχέιν σπουδάσης, ὑπὲρ τοῦ τῆς σαυτοῦ ἐπιθυμίας ἀπολαύσας καὶ περασθεῖς ἡμῶν τῆς φιλαθρωπίας, τοῖς ἰδίοις ἀποκαταστής· τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ τὸν δεσπότην καὶ ἀδελφόν μου Κωνσταντα, τὸν νικητὴν Διγυστον, ὑπὲρ σοῦ παρεκάλεσα, ἵνα τοῦ ἐλθεῖν ἔξουσίαν σοι δῶ, ἐπὶ τῶ ἀμφοτέρων ἡμῶν ἐπινυσάντων, τῇ πατρίδι ἀποκατασταθῆς, ἔχων τοῦτο τῆς ἡμῶν χάριτος ἐνέχυρον.

EPISTOLA TERTIA CONSTANTII IMPERATORIS AD ATHANASIAM.

Cum Edessae commoraremur, praesentibus tuis presbyteris, placuit ut misso ad te presbytero, festinans ad nostrum comitatum venire: ut ubi nostrum vidisses conspectum, statim Alexandriam transires. Sed quia plurimum temporis intercessit, ex quo litteris nostris acceptis non venisti, ideo te nunc

Εἰ καὶ μάλιστα διὰ πρότερον γραμμάτων ἐδηλώσαμεν, ὅπως ἀμερίμως, εἰς τὸ ἡμίτερον κομιτάτον παραγνῆ, διὰ τὸ μάλιστα βουλευέσθαι ἡμᾶς ἀποστεῖλαι σε εἰς τὰ ἴδια, ὁμως καὶ νῦν ταῦτα τὰ γράμματα, πρὸς τὴν σὴν στερότητα δεδηλώκαμεν διδ, προτρεπέμεθα χωρὶς τινος ἀπιστίας καὶ φόβου, ἐπιβῆναι σε δημοσίοις ὀχλήμασι καὶ σπουδάσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα ὦν ἐπιθυμῆς, ἀπολαύσαι δυναθῆς.

EPISTOLA PRIMA CONSTANTII AD CLEROS ALEXANDRINOS.

Victor Constantius, Maximus, Augustus, episcopis et presbyteris catholicae Ecclesiae, salutem.

Non est derelictus a Dei gratia reverendissimus Athanasius, tametsi ad breve tempus humanae probationi subjectus fuerit: justum enim debitumque jam ab omnia ferente et sustinente Providentia calculus retulit, eo quod et voluntate Optimi, et iudicio nostro, patriam et ecclesiam, quam antea divino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia enim a nostra humanitate perferri oportet: adeo ut omnia, quae antea contra eos, qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, oblivioni tradi velim; omnisque deinceps suspicio contra aboleatur; et immunitas, quam olim habuere ipsius clerici, firma illis et rata (prout decet) conservetur. Quin et hoc quoque ejus gratia adjici, aequum arbitrati sumus, ut apud universos sacri ordinis viros promulgetur, cunctis qui Athanasio adhæsere datam esse securitatem, sive episcopi, sive clerici sint. Abunde enim argumenti erit, unumquemque eorum probi animi esse, vel eo solo quod Athanasio consociati fuere. Quicumque enim meliori et iudicio et factione hujus communionem elegerunt, hos omnes jussimus ad exemplar superioris Providentiae, et secundum nostram voluntatem, ut gratia ab optimo Deo tributa securiter perfruantur. Deus vos servet.

denuo admonitum volumus, ut vel nunc saltem quam celerrime ad nos te conferas, quo tu ita patriae tuae restituaris, et nos tuis precibus frui possimus. Ad pleniorum autem cognitionem Achitam diaconum ad te misimus, a quo discere licebit et mentis nostrae voluntatem, et te assequi posse quae votis optas.

Νικητῆς Κωνσταντίας, μέγιστος, σεβαστός, ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Οὐκ ἀπελείφθη τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος ὁ αἰδεσιμώτατος ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος· ἀλλὰ εἰ καὶ ἐν βραχεί χρόνῳ τῇ κατ' ἀνθρώπους δοκιμασίᾳ ὑπέβληθη, ὁμως τὴν ὀφειλομένην παρὰ τῆς παντοφύρου προνοίας ὑπανεγκυκατο ψῆφον, ἀπολαβὼν βουλήσει τοῦ κρείττονος, καὶ κρίσει τῇ ἡμετέρᾳ τὴν πατρίδα ὁμοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἦν θείῳ νεύματι προστάτης ἐτύγχανε, τούτῳ τὰ ἀκόλουθα εἶδει παρὰ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξει πραότητος· ὥστε πάντα τὰ πρὸ τούτου κατὰ τῶν αὐτῶν κεκοινωνηκότων ὀρισμένα νῦν, ἀμνηστία παραδοθήσεται, πᾶσάν τε ὑποψίαν τοῦ κατ' αὐτοῦ χολάσαι τοῦ λοιποῦ τὴν τε ἀταλειαν ἢς ἔτυχον πάλαι οἱ ἅμα αὐτῶ κληρικοί, τούτοις δὲ βεβαιωθῆναι προσηκόντως· ἀλλὰ μὲν καὶ τοῦτο τῇ εἰς αὐτὸν χάριτι προστεθῆναι ἰδικαιώσαμεν ὥστε πάντας τοὺς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου γενώσκων ἐκδεδοθῆναι τὸ ἄφοβον πᾶσι τοῖς αὐτῶ προστεθειμένοις, εἴτε ἐπισκόποις, εἴτε κληρικοῖς· ἵκανον δὲ γνώρισμα τῆς ἐκάστου ὀρθῆς προαιρέσεως, ἔσται ἢ πρὸς τοῦτον ἔνωσις· ὅσοι γὰρ ἂν τῆς καλλίονος ὁμοῦ κρίσει τὴν καὶ μοίρας γενόμενοι τὴν τοῦτου ἔλθωνται κοινωνίαν, τούτους πάντας ἐκλειύσαμεν καθ' ὁμοίτητα τῆς φανούσης προνοίας, καὶ νῦν τῇ ὑφ' ἡμῶν βουλήσει, τοῦ κρείττονος παρασχεθείσης χάριτος ἀπολαύειν.

EPISTOLA SECUNDA EJUSDEM AD EOSDEM.

Victor Constantius, Maximus, Augustus, populo A Νικητής Κωνσταντίας, μέγιστος, σεβαστός, τῷ λαῷ τῆς
Alexandriæ catholicæ ecclesiæ, salutem.
κατ' Ἀλεξάνδρειαν καθολικῆς ἐκκλησίας.

Cum ante oculos habeamus vestram in omnibus disciplinam, et nequaquam inscii simus vos jam pridem episcopali providentia destitutos, decrevimus Athanasium episcopum, virum apud omnes rectitudine morumque probitate clarum, ad vos remittere. Hunc igitur si libenter et decenter receperitis, eumque ad Deum fuis precibus opitulatorem adhibueritis, concordiam et vobis decoram et nobis gratissimam simul pacemque perpetuam et ecclesiæ legem conservabitis. Absurdum enim est discordiam aut seditionem inter vos agitari, et alienum hoc ipsum est a nostrorum temporum integritate. Volumus igitur et hoc vitium prorsus a vobis abesse, et vos in vestris precibus perpetim illo (ut dixi), præside et opitulatore apud Deum uti, et in eo studio solito more perseverari; ut tali proposito, vestro omnium ore celebrato, Gentiles, qui etiamnum idolorum erroribus inhærent, ad sacræ religionis cognitionem promptissime decurrant.

Rogat suscipi Athanasium. — Quapropter denuo vos admonemus, ut superioribus dictis acquiescentes, episcopum suffragio Optimi, et nostra voluntate, huc remissum, libenter suscipiatis, eumque ab animis sententiisque vestris indissolubilem putetis: id enim vos decet, et nostræ mansuetudini congruum est. Ad omnem siquidem conturbationis et seditionis materiam extirpandam, qua cupidi malorum libenter utuntur, nostris apud vos iudiciis per litteras injunximus, ut, quotquot seditiosos invenerint, poenis supplicisque legum coerçant. Omnia igitur ista præ oculis habentes, et nostram cum optimo Deo conjunctam sententiam, curamque vestram simul et concordia, poenamque in immodestis constitutam, congrua decenciaque sacræ religionis legibus servantes, prædictum Athanasium cum omni reverentia et honore colite, vestrasque preces cum eo et pro nostra et pro cuiusque vitæ sanctitate Deo omnium parenti offerte.

EPISTOLA EJUSDEM AD NESTORIUM.

Victor Constantius Augustus Nestorio, et eadem D
forma Augustamnica, Thebaidis, et Africae præfectis.

Si quid unquam ad noxam contumeliamve eorum, qui Athanasio communicarunt, decretum invenitur, id omnino deleri volumus. Nam et officium quod antea habuerunt ejus clerici, iterum eosdem habere volumus. Hoc enim decretum observari jubemus, ut restituto Athanasio suæ ecclesiæ, communicatores illius idem habeant officium quod antea possederunt, quo et ipsi se gaudeant prorsus restitutos esse.

EPISTOLA QUARTA EJUSDEM AD ATHANASIAM.

Victor Constantius Augustus Athanasio salutem.

Votum meum fuisse ut omnia ex sententia fratri meo Constanti procederent, neque vel tuam con-

Νικητής Κωνσταντίας, μέγιστος, σεβαστός, τῷ λαῷ τῆς
κατ' Ἀλεξάνδρειαν καθολικῆς ἐκκλησίας.

Σκόπον ποιούμενοι τὴν ὑμετέραν ἐν ἅπασιν εὐνομίαν, εἰδότες τε ὡς ἐπιπολὺ τῆς τοῦ ἐπισκοποῦντος προνοίας ἐστερηθῆσαι. Ἀθανάσιον τὸν ἐπίσκοπον, ἄνδρα τοῖς πᾶσι, διὰ τε τὴν προσοῦσαν ὀρθότητα, καὶ διὰ τὴν οἰκίαν εὐτροπίαν γνῶριμον, πάλιν πρὸς ὑμᾶς ἀποστέλλει ἰδικαιώσαμεν· τοῦτον συνήθως καὶ προσηκόντως ὑποδεξάμενοι, καὶ ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαῖς βοηθῶν προσταθᾶμενοι, τὴν ὑμῖν τε πρέπουσαν καὶ ἡμῖν ἀρεστὴν ὁμολοίαν καὶ εἰρήνην κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεομὸν διαρκῆ φυλαττέον σπουδάσατε. οὐδὲ γὰρ εὐλογόν ἐστι διχονοίαν τινα ἢ στάσιν ἐν ὑμῖν κινήθῃναι, ὑπεναντίαν τῆς τῶν ἡμετέρων καιρῶν εὐμοιρίας· καὶ τοῦτο μὲν ἀπεινεῖ ἀφ' ὑμῶν παντελῶς βουλόμεθα· τὸ δὲ γε ταῖς εὐχαῖς ὑμᾶς διαρκῶς αὐτῷ, ὡς προεῖρηται, προστάτη καὶ ἐπισκόπῳ χρωμένους, πρὸς τὸ θεῖον ἐμμένειν συνήθως παρανοούμεν ὡς ἂν τῆς τοιαύτης ὑμῶν προσθέσεως εἰς τὰς ἀπάντων εὐχὰς διαβαίνουσης, καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν, οἱ τῇ τῶν εἰδώλων πλανῆ ἔτι καὶ νῦν προανέχοντες, ἐπὶ τὴν τῆς ἱερᾶς θρησκείας ἐπίγνωσιν, προθυμώτατα σπουδοῦσιν, Ἀλεξανδρεῖς προσφιλέστατοι.

Καὶ αὐθις οὖν παραινόμεν, τοῖς προεῖρημένοις ἐμμένειν, τὸν δὲ ἐπίσκοπον, ψήφῳ τοῦ κρείττονος, καὶ ἡμετέρας γνώμης ἀπεισταλόμενον, ἡδέως διέξασθε, πάσης ψυχῆς γνώμῃ ἀσπαστὸν ἠγήσασθε· τοῦτο γὰρ καὶ ὑμῖν πρέπει, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πράττει προσήκειν συνέστηκεν· ὑπὲρ γὰρ τοῦ πᾶσαν ἀνασκύβην, καὶ στάσεως πρόφασιν περιαιρεσθῆναι τῶν ἰθλοκακίᾳ χρωμένων, τοῖς παρ' ὑμῖν δικασταῖς διὰ γραμμάτων προστετάξαμεν ἅπαντας, οὓς ἂν στασιώδεις καταμάθοιεν τῇ τῶν νόμων ὑποβάλλειν ἐδικία. ἀμφοτέρα τοίνυν συνωρῶντες, καὶ τὴν ἡμετέραν μετὰ τοῦ κρείττονος γνώμῃν, καὶ τῶν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῆς ὁμοιοῦς λόγον, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀτάκτων τιμωρίαν, τὰ πρέποντα καὶ ἀρμοζόντα τῷ τῆς ἱερᾶς θρησκείας θεομῷ διαφυλάττοντες, καὶ τὸν προεῖρημένον διὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἄγοντες, τὰς εὐχὰς ἅμα αὐτῷ ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ τῆς τοῦ βίου εὐνοίας τῶν ὄλων Θεῷ πατρὶ ἀναπέμπειν σπουδάξετε.

Νικητής Κωνσταντίας Ἀύγουστος Νεστορίῳ, τῷ δὲ αὐτῷ τύπῳ καὶ τοῖς ἐν Ἀυγουσταμνίᾳ, καὶ Θεβαῖδι, καὶ Λιβύῃ ἡγεμόσιν.

Ἐἴ τί ποτε πρὸ τούτου, ἐπὶ βλάβῃ καὶ ὕβρει τῶν κοινωνούντων Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ πραχθῆναι εὕρισκεται, τοῦτο νῦν ἀπολεμφθῆναι βουλόμεθα, καὶ γὰρ τὴν ἀλειτουρησίαν ἣν οἱ αὐτοῦ κληρικοὶ εἶχον, τὴν αὐτὴν πάλιν θέλομεν εἶχειν· ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν πρόσταξιν φυλαχθῆναι βουλόμεθα, ὥστε ἀποδοθέντος Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου τῇ ἐκκλησίᾳ, τοὺς κοινωνούντας αὐτῷ εἶχειν ἀλειτουρησίαν ἣν αἰετῶς εἶχον, ἣν καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ εἶχουσιν, ἵνα οὕτως εἶχοντες καὶ αὐτοὶ χαίρωσιν.

Νικητής Κωνσταντίας Ἀύγουστος, Ἀθανασίῳ.

Εὐχὴν αἰεὶ μοι ταύτην γενεῆσθαι, ὥστε πάντα κατὰ-
θυμίᾳ ἀποβαίνειν τῷ ποτὶ μου ἀδελφῷ Κωνσταντί, οὐδὲ

scientiam lalet. In quanto autem mœrore facrim, cum didicissem eam a quibusdam impijs sublatam esse, facile iterum tua prudentia divinaverit. Cæterum quia nonnulli sunt in hoc luctuoso tempore, qui te terrere satagunt, ideo has litteras tuæ firmitudini porrigendas censuimus, quibus tibi auctor sum, ut, quemadmodum episcopi decet, ea quæ ad sacram religionem pertinent, populos doceas, tuisque consuetis precibus vaces, neque vanum tumorem ferentibus credas, quicunque etiam fuerint. In nostro autem animo fixum est, ut secundum nostram voluntatem perpetuo in sede tua episcopus maneat. Divina providentia te plurimis annis conservet, parens charissime.

ANNO DOMINI CCCXXVII.

EPISTOLA IMPERATORIS CONSTANTINI JUNIORIS AD ALEXANDRINOS.

Constantinus Cæsar populo catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ salutem.

Neque vestram sacram mentem latere arbiltror, ideo Athanasium adorandæ legis interpretem in Gallias missum esse, ne quo tempore sanguinolentorum hostium feritas sacre ejus capti quam maxime immineret, implicitusque malorum collimitio, aliquid intolerandum, et cui remedium multum esset, pateretur. Ad hanc igitur feritatem efudendam, tot faucibus inhiantium subtractus, ut sub me ageret Jesus est. Atque ita in hac urbe commoratus est, et omnibus rebus necessariis abundaret, tametsi ejus reverenda virtus, divina ope fretus, onera asperioris fortunæ vilipenderet. Jam cum imprimis vestræ in Deum pietati, suisque sedibus tunc episcopi dominus noster et pater Constantinus restituere vellet, et humana sorte præventus, antequam hoc votum impleret, requieverit; ego mihi convenire puto, ut, suscepta voluntate sacræ memoriæ imperatoris, id ipsum adimpleam quod ille non potuit. Cum igitur Athanasius ad vestrum conspectum penetraverit, tunc demum intelligetis quantæ apud nos reverentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, si quid hujusmodi in ejus gratiam fecerim; ad hoc enim faciendum meam mentem et vestri desiderii imago, et species tanti viri instigavit. Divina providentia vos servet, dilecti fratres. Datum Treveris xv kalendas Julias.

ANNO DOMINI CCCXLII.

EPISTOLA

URSACH ET VALENTIS AD ATHANASIAM.

Domino et fratri Athanasio episcopo Ursachus et Valens episcopi salutem.

Nacti occasionem per fratrem et compresbyterum nostrum Museum istuc ad tuam directiorem eontem, chare frater, ejus opera admodum te ex Aquileia salutatum voluimus, optamusque te salvas nostras epistolas perlegere: cujus rei fiduciam nobis datus es, si tu quoque in scribandis vices observaris. Scire enim te volumus, pacem tibi nobiscum esse, et communionem ecclesiasticam intercedere: cujus rei

1 Existat apud Athan. epol. 2; Baron. an. 306, n° 22.

την σὴν σύνεσιν ἔλαθεν, ἐν ὅσῃ τε λύπη διατίθει, μαθὼν ταῦτον ἀνηρηθῆναι παρὰ τινων ἀνοσιωπέτων, στοχάζεσθαι πάλιν δυναταὶ ἢ σὴ φρόνησις. ἐπει ὅδν τινεὶ εἰσιν οἱ ἐν τῷ κυρόντι καιρῷ, τῷ οὕτως περικῆ, περιρῶμενοὶ σε ἐκφοβεῖν, διὰ τοῦτο ταῦτα πρὸς σὴν σὴν στερέωτητα, δοθῆναι τὰ γράμματα ἰθακῶσα, προτροπῶμενός σε, ἵνα, ὡς πρέπει ἐπίσκοπος, τοῖς λαοῖς τὰ ὑφειλόμενα τῇ θεῖα θρησκείᾳ διδασκῆς, καὶ μὴ αὐτῶν συνήθως εὐχαεὶ σχολιάζης, καὶ μὴ ματαιοῖς θρύλλαις, αἱ τινεὶ ἀν γένοντο, πεποιθήσης, ἅρῃ γὰρ τοῦτο ἐν ψυχῇ πέπαγεν, ὥστε σε ἀκλόουθαί τῃ φρενέτῃ προαιρέσει, διὰ πάντος ἐν τῷ τόπῳ σου θέλει ἐπίσκοπον εἶναι· ἡ θεῖα πρόνοια πολλοῖς ἔπει σε διατρεπῆ, γουεὶ προσηυλέστατε.

Β Κωνσταντῖνος Καῖσαρ τῷ λαφ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πόλεως Ἀλεξανδρείας.

Οὐδέ τὴν τῆς ὑμετέρας ἐρεῆς ἐννοίας ἐπιπεφύθηκα γνώσειν οἶμαι, διὰ τοῦτο Ἀθανάσιον τὸν τοῦ προσκοινοῦ νόμου ὑποφήτη πρὸς καιρὸν εἰς τὰς Γαλλίας ἀπεσταλέθαι, ἐν ἑπειδὴ ἡ ἀγριότης τῶν αἰμοβόρων αὐτοῦ καὶ πολέμων ἐχθρῶν εἰς κίνδυνον τῆς ἐρεῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐπέκεινε, μὴ ἄρα διὰ τῆς τῶν φαύλων διαστροφῆς ἀπέκρινε ὑποστή· πρὸς τὸ διαπαλεῖαι τῶν τὰσθην ἀπαρθεῖς τῶν φρογγῶν τῶν ἐπιχειμῶνων ἀπὸ ἀνθρώπων, ὑπ' ἐμοὶ διαγγεῖν κεκλευσται· οὕτως ὡς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐν ἡ διατρεπῆ, πᾶσι τοῖς ἀναγκαίοις ἐμπροσθάξω, εἰ καὶ τὰ μέγιστα αὐτοῦ ἡ ἀσέμεος ἀρετὴ τοῖς θεῖαις πεπεισθεῖς βουθείαις, καὶ τὰ τῆς τραχυτέρας τύχης ἄχθῃ ἔξουθενε. τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μέγιστα πρὸς τὴν προσπαλεστάτην ὑμῶν θεοσίθειαν, ὁ δεσπότης φερῶν Κωνσταντῖνος ὁ σβαστὸς, ὁ ἐμὸς κατῆρ, τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῆ ἑταίρ τόπῳ παρασχεῖν προήρητο, ὅμως ἀνθρώπων κλίρω προληθεῖς πρὸ τοῦ τὴν εὐχὴν πληρῶσαι ἀνεπαύσατο, ἀκλόουθον ἠησάκην τὴν προαιρέσει τοῦ τῆς θεῖαις μετῆμης βασιλέως διαδεξάμενος πληρῶσαι· ὅστις ἐπειδὴ τῆς ὑμετέρας τύχῃ προσόψεως, ὅσῃς αἰδοῦς τετύχηκε γνώσασθε· οὐ γὰρ θαυμαστόν εἶ τι δ' ἐν ὑπὲρ αὐτοῦ πεποίηκα, καὶ γὰρ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἵτα τοῦ ὑμετέρου πίθου εἰκῶν, καὶ τὸ τοῦ τυλικούτου ἀσδρὸς σχῆμα, εἰς τοῦτο ἐκίνη καὶ προέτρεπεν. ἡ θεῖα πρόνοια ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. ἐδόθη πρὸ δεκαπέντε κλανδῶν Ἰουλίων ἐν Τριβέροις.

Idem esse volumus nostram istis litteris inscriptam D salutationem. Divina providentia te conservet, dilecti frater.

ANNO DOMINI CCCLV.

EPISTOLA CONSTANTII AD EUSEBIUM.

Constantius victor ac triumphator semper Augustus Eusebio episcopo.

Motiri facite posse, rei magnitudine commovente, gravitatem tuam, omnibus ad meam diligentiam pertinentibus præferre me coram religione superna, quod præcellit, et in meo animo præeminere confido, tamen id prudentiæ tuæ, documentis etiam frequenter omisissis, compertum, cum perspicias, id me agere nocibus

2 Existat in actis Eusebii.

ac diebus, quod ad venerabilem cultum proficere posse confido. Quid enim mihi gratius esse aut utilius, quam Deo animum devovisse : usque adeo, ut hujus modi studio facilitatem omnem sentiam esse obnoxiam? Itaque ecclesias venerabiles ex intimo mentis affectu semper intueor, earumque unitatem omnibus salutarem cupio recuperare ac firmiter obtinere : ob quam causam conventum sanctorum episcoporum in Mediolanensi placuit fieri civitate, eos vel maxime qui alibi gesta possint facile revelare, (revellere) ; in diversis quippe provinciis episcoporum sunt coacta concilia, sed quid per singulos concordi unanimitate decreverunt prudentissimi episcopi, in synodo Mediolanensi perspicue declaratum est. Denique venientes pauci de provinciis singulis voluntate communi unanimes protulerunt, et juxta B venerationem legi debitam firmaverunt. Quod ergo religioni (religiosis) fuerat consentaneum, eorundem placito corroboratum est ; ut ad sanctitatem tuam quatuor de consortio suo consuerint esse mittendos, pariter commomentes se id sequi gravitatem tuam, quod ad utilitatem Ecclesiae non abhorret. Nos certe qui esse Dei famulos gloriamur, hortamur pariter ac monemus, ut consensui fratrum tuorum adherere non differas. Confidimus quippe, cum hoc fuerit factum, unitate firmissima posse ecclesias gratulari. Deus te semper tueatur multos annos, frater charissime atque amantissime.

ANNO DOMINI CCCLIX VEL CCLCX.

EPISTOLA

CONSTANTII AD SYNODUM ARIMINENSEM.

Constantius monuit ne quid de orientalibus, qui seorsim convenirent Seleuciae, definire praesumerent.

Victor Constantinus (Constantius) Maximus triumphator semper Augustus episcopis.

Continent priora instituta, venerabiles, sancti-

EPISTOLA PRIMA ARIMINENSIS SYNODI AD CONSTANTIUM.

Dei jussu, tuoque pio edicto parentes quae olim dogmatibus tradita ita esse, ut tradita sunt, nostris suffragiis stabilienda judicavimus. Nam Ariminum ex omnibus ad occidentem positis civitatibus in unum convenimus, ut fides catholicae Ecclesiae cognoscere-
tur, et qui alterius opinionis essent, manifesti fierent. Ibi post longam deliberationem optima visa est ea fides, quam hactenus usque a priscis temporibus perduravit, quam et prophetarum, et evangelistarum, et apostolorum per Dominum nostrum Jesum Christum praedicarunt, qui est tui imperii custos, et tuae valetudinis defensor. Statutum est igitur, ut eam retinere-
mus, et colentes usque ad finem conservaremus. Indecons enim et nefarium, aliquid ex recte et juste decretis, et ex Niceaenae publice cum illustrissimo principe Constantino patre tuo per accuratam deliberationem constitutis immutare velle, in quibus tanta doctrina est et prudentia, ut ea ubi-

moniam legis rebus ecclesiasticis niti : satis superque perspeximus litteris ad nostram (f. vestram) prudentiam datis, iisdem oportere operam dare : cum profecto et episcoporum id officio congruat, et salus omnium longe lateque populorum hoc fundamine roboretur. Sed res admonuit instituta rursus existere (al. insistere). Non enim aliquis definita geminari superfluum judicabit, cum (crebra) rebus consueverit admonitio augere cumulum diligentiae. His ita se habentibus, de fide atque unitate tractari debere cognoscat sinceritas vestra, et operam dari ut ecclesiasticis rebus ordo competens praebetur. Discurret namque cunctorum posteritas ubique populorum, et concordia fida servabitur, cum penitus amputatis nec hujusmodi quaestionibus cunctis sectando commoverit, res ista non debet ita intentionem animi (longius) propagare. Non enim de orientalibus episcopis in concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantum quae ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra, tractare debetis, et completis celeriter universis, consentiente consensu, decem mittere ad comitatum meum, ut prudentiae vestrae prioribus litteris intimavimus. Praedicti enim poterunt omnibus, quae eisdem orientalibus proposerint, respondere, vel tractare de fide, ut exitu competenti omnis quaestio terminetur, et ambiguitas sopiatur. Quae cum ita sint, adversus orientales nihil statuere vos oportet, aut si aliquid volueritis contra eosdem praedictis absentibus definire, id quod fuerit usurpatum irritum evanescent effectu. Non enim C illa vires habere poterit definitio, cui nostra statuta testantur jam nunc robur et cupiam (al. copiam) denegari. Quae cum ita sint, moderatione religionis venerabilibus antistitibus consentanea debetis veneranda perficere, ut id quod religio postulat, explicetur, et quod audiri prohibet ratio, nullus usurpet. Divinitas vos servet per multos annos, parentes charissimi. Dat. vikal. Junias, Eusebio et Hypatio coss.

Ἐκ τε τῆς τοῦ Θεοῦ μελέσεως, καὶ τῆς σῆς εὐσεβείας προστάγματος, τὰ πάλαι δογματῶσθαι γενηθῆσαι πιστεύομεν· εἰς γὰρ Ἀρίμινον ἐκ πασῶν τῶν πρὸς δύσιν πόλεων, εἰς τὸ αὐτὸ πάντες ἐπίσκοποι συνήλομεν, ἐκεῖ καὶ ἡ πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας γνωρισθῆ, καὶ οἱ τὰ ναντία φρονούντες ἐβήλοιο γίνωνται· ὡς γὰρ ἐπὶ πλείστον διασκοποῦντες εὐρίκαμεν, ἀριστὸν ἐφάνη τὴν πίστιν τὴν ἑκπαλαὶ διαμένουσιν, ἣν καὶ οἱ προφῆται καὶ τὰ εὐαγγέλια, καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκάρυξαν, τοῦ καὶ τῆς βασιλείας φρονου, καὶ τῆς σῆς ρώσεως προστάτου, ἵνι ταύτην κατασχόντες φυλάξωμεν, καὶ φυλάττοντες μέχρι τέλους διατηρήσωμεν. ἄτοπον γὰρ καὶ ἀθέμιστον ἐφάνη τῶν ὁρθῶς καὶ δικαίως ὀρισμένων τι μεταλλάσσειν, καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ κοινῆ μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου σου πατρὸς καὶ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐσκημμένων, ὧν ἡ διδασκαλία τε καὶ τὸ φρόνημα δεῖλθε καὶ ἐκνήρυχθη εἰς πάσας ἀνθρώπων ἀκοῆς τε καὶ διανοίας· ἥτες ἀντίπαλος μονὴ καὶ ἄλετήρ τῆς Ἀρειῶν αἵρέσεως ὑπῆρξε· δι' ἧς οὐ μόνον αὐτῆ, ἀλλὰ καὶ

¹ Exstat apud Athanas., de synod.

que deprædicata ad omnium aures animosque pervenerit, quæ sola hostis et interfectorix Arianae hæreseos, et per quam non illa sola, sed reliquæ hæreses sublatae sunt: in qua certe et addere aliquid, temerarium est; et auferre, periculosum: quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas.

De damnatione Ursacii et Valentis. — Atque ea de causa Ursacius et Valens, jampridem socii et astipulatores Ariani dogmatis, a nostra communione, sententia data, segregati fuere: quam ut denuo recuperarent, de peccatis suis, in quibus se conscios agnoscebant, pœnitentiam veniamque postularunt ut eorum syngraphæ testantur: et ob id illis venia gratiaque delictorum facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani synodus in consensum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris: fuitque proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum imperator Constantinus ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura et diligentia conscriptam promulgaret, tum demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid novi in ea fide moliri velle, et tot sanctos confessores et martyres hujus placiti scriptores auctoresque contemnere, qui pro veteri lege, ritumque Ecclesiæ, in ea sententia permansere: quorum fidem Deus per Dominum Jesum Christum in tempora tui imperii contulit: per quem ita late regnas, ut etiam nostro orbi imperes.

De inconstantia Ursacii et Valentis. — Verum denuo miseri isti deplorati animi, nefario ausu, impiæ sententiæ sese præcones ostendunt, et omnia veritatis decreta convellere nituntur. Eo enim tempore, quo pro tuo edicto synodus cogebatur, ipsi fraudis suæ consilia denudarunt: conati enim sunt per vafriciem et tumultum, cum sociis istius factionis, Germinio, Auxentio, Caio, contentiones discordiasque seminantibus, novas res facere. Quorum doctrina una eademque omne genus blasphemiarum superat. Ubi autem viderent, non esse ibi homines ejusdem studii, neque illorum pravis sententiis astipularentur, in nostrum consilium se transtulerunt, ut viderentur aliud quippiam scribere: sed ipsi non ita diu postea animum suum ostenderunt. Ne igitur res ecclesiasticæ in easdem molestias cadant, neve turbatio et tumultus denuo omnia involvat et confundat; constanter visum est, olim decreta pro legitimis inconcusse servanda, et istos a nostra communione submovendos esse.

De legatione ad Constantium missa. — Atque ideo legatos nostros ad tuam æquitatem misimus, qui tibi sententiam synodi ex epistola ostenderent: idque legatis nostris ante omnia mandatum est, ut veritatem priscis et justis rerum allegationibus probarent, et tuæ sanctitati ostenderent, quod non, quemadmodum Ursacius et Valens inquirunt, pax futura sit, si aliqua ex rebus justis subvertantur. Nam quomodo pacifice agere poterunt, qui pacem tollunt? sed potius inde contentionem turbatio-

αι λοιπαι αιρέσεις καθηρέθησαν· ἐν ἧ ὄντως καὶ τὸ προσθεῖναι τι σφαλῆρον, καὶ τὸ σφαλῆσθαι ἐπικινδύνον ὑπάρχει. ὡς εἶπερ καὶ ἕτερον γένοιτο, ἔσται τοῖς ἐχθροῖς ἄδεια τοῦ ποιεῖν ἄπερ βούλονται· ὅθεν Οὐρσάκιος τε καὶ Οὐάλης ἐπειδὴ ἐκπαλαί μίτοχοι τε καὶ σύμφρονες τοῦ ἀρειανικοῦ δόγματος ἦσαν καθισταμένοι, καὶ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθέντες ἀπεφάνθησαν. ἤς ἵνα μετασχωσιν, ἐφ' οἷς ἑαυτοῖς συνεγνώκεισαν πλημμελήσαντες, μετανοίας τε καὶ συγγνώμης ἠξίουσαν τυχεῖν, ὡς καὶ τὰ ἐγγραφα τὰ ὑπ' ἐκείνων γεγενημένα μαρτυρεῖ, δι' ὧν ἀπάντων φειδῶ γέγονται, καὶ τῶν ἐγκλημάτων συγγνώμη. ἦν δὲ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ταῦτα ἐπράττετο, ὅτι ἐν Μεδιολάνῳ τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκροτεῖτο· συμπρόντων δὲ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας. ἐργονότες δὲ ἅμα καὶ τὸν μετὰ τὴν τελευταίαν ἄξιον μνήμης Κωνσταντίνου, μετὰ πάσης ἀκριθείας, καὶ ἐξετάσεως τὴν συγγραφίαν πίστιν ἐπεθεύροσαν· ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο βαπτισθείς, καὶ πρὸς τὴν ὀφειλομένην εἰρήνην ἀνεχώρησεν, ἄτοπον ἐνομιμάμεν εἶναι μετ' ἐκείνων τι καινοτομεῖν, καὶ τοσούτους ἁγίους ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας, τοὺς καὶ τοῦδε τοῦ δόγματος συγγραφῆς τε καὶ εὐρετὰς ὑπεριδεῖν· οἱ τινες κατὰ τὸν παλαιὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμόν, ἅπαντα φρονούντες διαμεμενῆσασιν· ὧν ὁ Θεὸς τὴν πίστιν καὶ εἰς τοὺς σούς χρόνους τῆς βασιλείας μετέδωκε, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ σοὶ καὶ τὸ βασιλεύειν οὕτως ὑπῆρξεν, ὡς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης κρατεῖν· πάλιν γοῦν οἱ ἄλλοι καὶ οἰκτροὶ τῷ φρονήματι, ἀεμίστῳ φρονήματι τῆς δυσσεβοῦς φρονήσεως, κίρυκας ἑαυτοῦς ἀνήγγειλαν, καὶ ἐπιχειροῦσιν ἀνατρέπειν πᾶν τὸ τῆς ἀληθείας σύνταγμα· ὡς γὰρ κατὰ τὸ σὸν πρόσταγμα τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκροτεῖτο, κάκεινον τῆς ἰδίας ἀπάτης ἐγύμνουσαν τὴν σκέψιν· ἐπειρῶντο γὰρ πανουργίᾳ τὴν καὶ ταραχῇ προσφέροντες τι καινοτομεῖν τῆς τοιαύτης ἑτεροίας τοὺς συναλισκομένους, εὐρόντες, Γερμίνιον, Δυξέντιον καὶ Γάιον, τοὺς τὴν ἔρην, καὶ διχοστασίαν ἐμποιοῦντας· ὧν ἡ διδασκαλία μία μὲν οὖσα, πᾶν πλῆθος βλασφημιῶν ὑπερβέβηκεν· ὡς δὲ συνέδριον οὐχὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ὄντας, οὔτε ὁμογνωμονοῦντας ἐφ' οἷς κακῶς ἐφρόνον, εἰς τὸ συμβούλιον ἡμῶν μετήγαγον ἑαυτοῦς, ὡς δοκεῖν ἕτερον γράψεν· ἦν δὲ ὁ καιρὸς βραχὺς, ὁ καὶ τὰς γνώμας αὐτῶν ἐξελέγξω· ἵνα μὴ οὐκ ἂν μὴ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας περιπίπτῃ, καὶ ταραχῇ καὶ θόρυβος κυλονδόμενος ἅπαντα σ· γλήπῃ, βέβαιον ἐφάνη τὰ πάλαι ὠρισμένα, ἔμμονα καὶ ἀμετακίνητα διαφυλάττειν· τοὺς δὲ προειρημένους, ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀποκωχωρήσθαι. δι' ἣν αἰτίαν, τοὺς ἀναδιδάξαντας πρέσβεις πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν ἀπιστάλαμεν, τὴν γνώμην τοῦ συνέδριου διὰ τῆς ἐπιστολῆς μνηύσοντας· τοῖς γε πρεσβυτέροις, πρὸ γε πάντων τοῦτο παρακαλούμεθα τὸ τὴν ἀλήθειαν πιστώσασθαι, ἐκ τῶν πάλαι ἀρχαίων καὶ δικαίων ὀρρωμένους, οἱ καὶ τὴν σὴν ἀναδειξουσιν ὁσιότητα, ὅτι οὐχ' ὥσπερ ἔφησαν Οὐρσάκιος τε καὶ Οὐάλης, ἔσται εἰρήνη, εἶπερ τῶν δικαίων ἀνατραπέω· πῶς γὰρ εἰρήνην οἷον τε ἄγειν, τοὺς τὴν εἰρήνην καταλύοντας; μᾶλλον γὰρ ἔρις καὶ ταραχῇ ἐκ τούτων σὸν ταῖς λοιπαῖς πόλεις, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας γενήσεται· διὸ δὲ καὶ ἐκατεύομεν τὴν σὴν ἐπιείκειαν, ἵνα προσηγήσιν ἀκοαῖς καὶ γαλαναῖφ βλέμματι τὰ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας ἐθρόσεως, μὴ τε

nemque tum reliquis civitatibus, tum Romanæ urbi A oboriturus esse. Quapropter supplicamus tuæ humanitati, ut benignis auribus et sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid novi induci permittas, sed nos sinas in institutis decretisque majorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, et Spiritu sancto omnia fecisse asseveravimus. Certe res novæ quas isti moliantur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Episcopi petunt missionem. — Iterum te nostris supplicationibus convenimus, ut jubeas episcopos peregre commorantes, quos et gravitas ætatis et paupertas affligit, quam facillime in patriam deduci; ne ecclesiæ, absentibus episcopis, desertæ relinquatur. Id quoque nostris precibus addimus, quo nihil desit B rerum priscarum, nihilque exuberet, sed omnia firma maneant, usque a temporibus beati patris tui in hodiernum diem observata; ne nos posthac vexari, et a nostris diocæsis segregari permittas; sed ut episcopi cum suis populis pacem ad preces cultusque divinos et otium habeant, orantes pro tuo imperio, salute, et pace, quam tibi in perpetuum divinitas largiatur. Nostri porro legati subscriptiones, salutationesque episcoporum afferunt, qui tuam sanctitatem de hac causa ex ipsis sacris litteris edocebunt.

¹ EPISTOLA CONSTANTII AD EAMDEM SYNODUM.

Episcopus Arimini suum ab expeditione barbarica reditum exspectare jubet imperator.

Constantius victor et triumphator Augustus, omnibus episcopis, qui sunt Arimini coacti, salutem.

Quamquam vestræ sanctitati minime obscurum est, nos maximam curam divinæ et venerandæ religionis Christi semper habuisse: tamen viginti episcopos, quos vestra prudentia ad legationem vestram obeundam misistis, hoc tempore ad nostrum conspectum admittendi, otium non erat; nam expeditio, quam contra barbaros in præsentia suscipimus, nos districtos tenet: et par est (uti nosti) ut ei, qui sit sacrosanctæ religionis negotia tractaturus, animus ab omni cura et perturbatione liber sit. Proinde episcopis mandavimus, ut Hadrianopolinos (rum reditum exspectent: uti, cum ea quæ ad rempublicam pertinent, rite procurata fuerint; illa deinceps, quæ sint nobis proposituri, diligenter audire expendereque possimus. Vestræ autem gravitati interea ne molestum sit eorum reversionem exspectare; ut cum redierint, nostraque retulerint ad vos responsa, illa quæ D sunt ex usu Ecclesiæ catholicæ futura, possitis ad exitum perducere.

¹ Exstat apud Socrat. lib. II, cap. 29.

¹ EPISTOLA SECUNDA SYNODI ARIMINENSIS AD CONSTANTIUM.

Petit synodus veniam Arimino discedendi ante hiemis asperitatem.

Tuæ clementiæ litteras accepimus, imperator sanctissime, ex quibus didicimus, tibi, propter necessaria reipublicæ negotia, eo tempore non satis suppetivi-se otii legatos nostros in conspectum tuum admittendi, nobisque in mandatis dare, ut illorum reditum usque eo exspectemus, quoad tua prudentia

¹ Exstat apud Socr. lib. II, cap. 29.

πρὸς ὕβριν τῶν τετελευτηκότων καινὸν τι μεταλλάττειν ἐπιτρέψαις, ἀλλ' ἰάσεις ἡμᾶς ἐμμένειν τοῖς παρὰ τῶν προγόνων ὀρισθεῖσι τε, καὶ νενομηθετημένοις, οὐς ἅπαντα μετὰ ἀγχυνοίας τε καὶ φρονήσεως, καὶ Πνεύματος ἁγίου πεποιθημένοι ἐφήσαμεν ἂν. τὰ γὰρ νῦν παρ' ἐκείνων καινοτοκούμενα, τοῖς μὲν πιστεύουσι ἀπιστίαν ἐμποιοῦν, τοῖς δὲ ἀπιστήσασιν ὁμότητα ἐκετεύομεν δὲ ἔτι ἵνα κελύσης τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἐν ταῖς ἀλλοδαπαῖς διατρίβοντας, οὓς καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἐπίπονον, καὶ τὸ τῆς πείνης ἰνδεῖς τρῦναι, τὴν εἰς τὴν οἰκίαν ἀνακομιδὴν ποιήσασθαι βράδιον, ἵνα μὴ ἐρημοὶ τῶν ἐπισκόπων ἀφωρημένων αἱ ἐκκλησίαι διαμείνωσιν· ἔτι δὲ πρὸς ἅπασιν καὶ τοῦτο δεόμεθα, ἵνα μὴ τε ἐλλείπη τι τῶν προὔπαρξάντων, μὴ τε πλεονάζῃ, ἀλλὰ πάντα ἄρρηκτα διαμείνη ἐκ τῆς τοῦ σοῦ πατρὸς εὐσθεΐας, καὶ εἰς τὸν νῦν χρόνον διαφυλαττόμενα· μίτη λοιπὸν ἡμᾶς μοχθεῖν, καὶ ἐκτὸς τῶν ἰδίων παροικίων ἀλλοτρίους ἐπιτρέψαις γενέσθαι, ἀλλ' ἵνα οἱ ἐπίσκοποι συν τοῖς ἰδίοις λαοῖς μετ' εἰρήνης εἰς εὐχὰς τε καὶ λατρείας σχολὴν ἄγοιεν ἐκτείνοντες ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας καὶ βασιλείας καὶ εἰρήνης, ἣν ἡ θεϊότης σοι εἰς τὸ διηνεκὲς χαριεῖται· οἱ δὲ ἡμέτεροι πρέσβεις τὰς ὑπογραφὰς, καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων προσηγορίας κομίζουσιν, οἱ τινες καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν, τὴν σὴν ἀναδιδάξουσι θεϊότητα.

Κωνσταντίος, νεκητῆς καὶ θριαμβευτῆς, Δ' Ἰουστου, πᾶσι τοῖς ἐν Ἀρμίνω ἐπισκόποις συνειθεύσιν.

Ἄσὶ προηγουμένην ἔχειν ἡμᾶς φροντίδα, περὶ τοῦ θείου καὶ προσκυνητοῦ νόμου οὐδὲ ἡ ὑμετέρα χρηστότης ἀγοεῖ· ἀλλὰ νῦν τοὺς ἀπὸ τῆς συνείσεως ἡμῶν ἀποσταλέντας εἴκοσι ἐπισκόπους ἀναδειξαμένους τὴν παρ' ἡμῶν πρεσβειαν, τῶς οὐκ ἠδυνήθημεν ἰδεῖν ἀναγκαῖα γὰρ ἡμῖν ἢ πρὸς τοὺς βερβάρους οὐδὲ καὶ ὡς οἴδατε, πρέπει τὴν ψυχὴν καθαρὰν οὐσαν ἀπὸ πάσης φροντίδος, τὰ περὶ τοῦ θείου νόμου γυμνάζειν. τοιγαροῦν τοὺς ἐπισκόπους ἐκελεύσαμεν ἐν τῇ Ἀδριάνου πόλει, ἐκδέξασθαι τὴν ἡμετέραν ἐπάνοδον· ἐν ἐπειδὴν πάντα καλῶς διατεθῆ τὰ δημόσια, τότε λοιπὸν ὅπερ ὑποβάλλουσι ἀκούσαι, καὶ δοκιμάσαι δυναθῶμεν τῇ μέντοι στερότῳ ἡμῶν μὴ βαρὺ φανίσθω, ὥστε ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον· ἐν ἐπειδὴν ἐπανέλθωσι κομίζοντες ἡμῖν τὰς ἡμετέρας ἀποκρίσεις, δυναθῆτε εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ πρὸς τὴν λυστέλιαν ἀνίχοντα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

D

χρῆσι, δυναθῆτε εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ πρὸς τὴν λυστέλιαν ἀνίχοντα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Τὰ γράμματα τις σῆς φιλάνθρωπίας ἰδεξάμεθα, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὰ περιέχοντα διὰ τὴν τῶν δημοσίων ἀνάγκην, τῶς μὴ δυνήθησθαι σε τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις θεωρῆσαι· ἡμᾶς δὲ κελύεις ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον ἕως ἂν τὰ παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα ἀκολουθῶς τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐπιγῶ παρ' αὐτῶν ἢ σὴ εὐλό-

intellegerit ea, quæ sint a nobis convenienter majorum nostrorum institutis decisa decretaque. Cæterum jam per hæc litteras confirmemur, tibi que confirmamus, nos a nostro proposito et sententia nequaquam discessuros : legatis etiam nostris idem imperavimus. Quamobrem rogamus te, ut placido vultu litteras hæc, a nostra modestia ad te perscriptas, legendas cures : quin etiam ea, quæ nostris legatis obeunda imposuimus, æqui bonique consulas. Illud præterea tua benignitas ista nobiscum intelligit, quam tristis et acerba res sit, tot ecclesias, in tuis istis beatissimis temporibus, episcopis suis destitutas esse : et propterea tuam clementiam iterum obtestamur, imperator augustissime, ut ante hiemis asperitatem (modo tuæ pietati ita visum fuerit) nobis ad nostras Ecclesias revertendi facias potestatem, quo possimus Deo Patri omnipotenti, et Domino ac Salvatore nostro Christo Filio ejus unigenito, pro tuo regno consuetas preces cum populo fundere, sicut et ante semper fecimus, et adhuc facere non desistimus.

ANNO DOMINI CCCLXV.

EPISTOLA EPISCOPORUM ITALIÆ ILLYRICIS DE FIDE NICÆNA SUSCEPTA GRATULANTIUM.

Dilectissimis fratribus per Illyricum fidem paternam retinentibus, episcopi Italiæ, in Domino æternam salutem.

Divini muneris gratia est, ut secundam apostolorum omnes unum sapere, omnes unum confiteri cœperimus : et quantum ad Italiam pertinet, eum ¹ fidei paternæ, hoc est apud Nicæam scriptæ se reddidit, fraudem quam passa est apud Ariminum recognoscens, Illyricum etiam Deum clementi nutu respexisse gaudemus, et consortio infidelitatis, quo gravabatur, abjecto, ea quæ sunt rectæ sententiæ probare cœpisse, gratulamur. Nostram igitur, dilectissimi fratres, unam eandemque accipite firmam subscriptione sententiam. Nicæni tractatus adversus Arium, Sabeliumque, cujus Photinus partiaria hæreditate damnatur, decreta servamus. Ariminensis concilii sta-

¹ Exstat apud Hilar., frag. lib. 4, pag. 38. Baron., anno 365, num. 26 et 27.

βεια· ἀλλὰ καὶ νῦν διὰ τούτων τῶν γραμμάτων ὁμολογούμεν καὶ διαβεβαιούμεθα, μηδαμῶς ἡμᾶς ἀναχωρεῖν τῆς ἡμετέρας προβίσεως· τούτο γὰρ καὶ τοῖς πρέσβεισιν ἡμῶν ἐνετειλάμεθα· ἀξιούμεν τοίνυν ὅπως γαληναῖε τῇ προσόψει, τάτε νῦν γράμματα τῆς ἡμετέρας μετρίότητος κελύσεις ἀναγνωσθῆναι· ἀλλὰ γὰρ κακίνα ἂ διὰ τῶν πρέσβειων ἡμῶν ἐνετειλάμεθα ἡδῶς ὑποδεξαι· ἐπεὶ νῦν μέντοι συναρᾶ μεθ' ἡμῶν καὶ ἡ σὴ ἡμερότης, ὅση νῦν ἐστὶ λύπη καὶ κατήφεια, ὅτι ἐν τοῖς μακαριωτάτοις καιροῖς τοσαῦται ἐκκλησίαι χωρὶς ἐπισκόπων εἰσι· καὶ διὰ τοῦτο πάλιν τῆς σὴν φιλανθρωπίας ἀξιούμεν, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, ὅπως πρὸ τῆς τραχύτητος τῶν χειμῶνων, εἴπερ ἄρῃσει τῇ σὴ εὐσεβείᾳ, κελύσεις ἡμᾶς εἰς τὰς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐπανελθεῖν, ὑπὲρ τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς τῷ παντοκράτορι Θεῷ καὶ τῷ δεσπότῃ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ, τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ μονογενεῖ, ὑπὲρ τῆς σὴς βασιλείας, τὰς ἰθιμούς εὐχὰς μετὰ τῶν λαῶν ἀποπληροῦν, καθὼς καὶ ἀεὶ ἐπετελέσαμεν καὶ νῦν ἐχόμενοι.

tuta quorundam tergiversatione corrupta, consensu omnium provincialium jure rescindimus ; quorum etiam exemplaria transmittenda censuimus, ut nec in fide retinenda, nec in confutando Ariminensi concilio aliqua videretur ² condescensio.

Quicumque igitur nostræ unanimitalis optat habere consortium, quicumque individuum pacem nobiscum habere desiderat, quæ sunt nostræ sententiæ, comprobare festinet, et fidei nobis memoratæ subscriptionem, et rescissionem Ariminensis concilii sine ambiguitate mittendo. Id certe petimus, quod complurium harum provincialium porrigimus ipsi consensum. Auctores autem hæresis Arianae vel Aetianæ Valentem et Ursacium, cæterosque eorumdem consortes, non nunc esse quod manifestari apud Illyricum cœperunt, sed olim condemnasse, manifestum est.

² Olim.
³ Esse.

EPISTOLA SYNODI SINGEDUNENSIS AD GERMINIUM SEMIARIANUM.

Domino religiosissimo fratri Germinio, Valens, Ursacius, Gaius et Paulus, salutem.

Cum de spe et salute sollicitudo incumbit, magis laudandi esse debent qui solliciti sunt, quam reprehensionem aliquam sustinere. Salus autem ac spes principaliter in fide catholica consistit : et ideo ¹ quamvis conventionem ad omnes nostros fratres et coepiscopos nostros Valentem et Paulo admonita noluerit, ad id quod rumor ² latuit de te respondere, domine religiosissime, tamen quia litteris tuis testificatus es, te in eadem charitate perseverare, et paratam esse

¹ Lib. 1 frag. S. Hilarii p. 40. Baron., ann. 366, num. 28.

² Quæ contentione a dominis nostris fratribus et episcopis Valente, et
³ Jacitatus.

illibatam dilectionem habere erga nos ostendere ; propterea in unum apud ⁴ Singedunum congregati, iterum his commonefacimus sanctitatem tuam, ut omni occasione ambigui exclusa, digneris rursus rescribere nobis, si a fide catholica, quæ Arimini a sancto concilio exposita confirmataque est, cui etiam universi Orientis episcopi consenserunt, sicut jam professus es te non recessurum, apertus ⁵ queritur significes. Est autem hoc, sicut in ea cautum est : Similem dicimus Filium Patri secundum Scripturas, non secundum substantiam, aut per omnia, sed absolute. Si enim hæc expositio immutata fuerit, manifeste quondam Basilli perfida assertio, propter quam

⁴ Singedunum.
⁵ Apertius,

synodus facta est, qua etiam merito damnata est, reparabitur. Dignare igitur hoc quod queritur, evidenter litteris tuis declarare: non dixisse, aut dicere, vel dicendum, similem esse per omnia Filium Patri, excepta innativitate, ne quod perlatores litterarum Jo-
 zianus diaconus et Martyrius subdiaconus verbo de-
 precationis suæ, ante prædictos dominos meos fra-
 tres, et coepiscopos nostros Valentem et Paulum as-
 serabant, magis credibile esse videatur, quia per
 omnia similem esse Filium Patri profitearis. Si enim

¹ Existimationem tuam non pertinent, illi scilicet.

¹ EPISTOLA GERMINII SEMIARIANI ADVERSUS ARIANOS.

Dominis fratribus religiosissimis Rufiano, Palladio, Severino, Nichæ, Heliodoro, Romulo, Muciano, et Stercorio, Germinius in Domino salutem.

Vitalis nunc militantis in officio sublimis prefec-
 turæ relatione comperimus, desiderare sanctitatem
 vestram significari vobis aperte, quid est quod de
 deo nostra Valentis, Ursacii, Gaisii et Paulo displicent.
 Necessarium duxi his litteris patefaciendam sanctitati
 vestræ, et id quod in ² vobis ipsis ab initio esse
 confido, dicere, nos hoc quod a patribus traditum accepimus,
 et divinis scripturis, quod semel didicimus et
 quotidie docemus, Christum Dei Filium Dominum
 nostram per omnia Patri similem, excepta innati-
 vitate, Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de
 virtute, integram de integro, perfectum de perfectò,
 ante sæcula et ante universa, quæ intelligi vel dici
 possunt, genitum, cujus nativitatem nemo scit nisi
 solus Pater, ipso Filio asserente: Quia nemo novit
 Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius,
 et cui voluerit Filius revelare (Math. xi): per quem
 facta sunt omnia, sine quo factum est nihil (Joan. i), se-
 cundum divinas voces ipsius Salvatoris nostri Filii
 dicentis: Pater meus usque modo operatur, et ego
 operor (Joan. v). Et iterum: Quæcumque enim Pater
 facit, hæc et similiter Filius facit (Ibidem). Et iterum:
 Ego et Pater unam sumus. Et iterum: Qui me vidit,
 vidit et Patrem. Et iterum: Quo modo Pater vitam habet
 a semetipso, ita dedit et Filio vitam habere in semetipso
 (Joan. xiv). Et iterum: Sicut Pater suscitavit mortuos et
 vivificavit, ita et Filius ³ quod vult, vivificat. Et iterum:
 Creditis in Deum, et in me credite (Joan. v). Et iterum:
 Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne ju-
 dicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut
 honorificant Patrem. Et iterum cui Pater dixit: Fa-
 ciamus hominem ad imaginem et similitudinem nos-
 tram (Gen. i): nec dixit, ad imaginem tuam, vel ad
 imaginem meam, ne aliquam dissimilitudinem in Fi-
 lio sui divinitate demonstraret, sed propterea conjun-
 xit ad imaginem et similitudinem nostram, ut Filium
 suam sibi similem per omnia Deum manifestaret.
 Irefum Evangelista: Vidimus gloriam ejus, gloriam
 quasi unigeniti a Patre, plenam gratia et veritate

¹ Lib. i fragm. sancti Hilarii p. 41. Baron., ibid.,
 num. 27.

² Nobis.

³ Quod.

et sic, sicut optavimus, sentire scriptis tuis manifes-
 taveris, querelam pro injuria a quibusdam clericis
 tuis Palladio et Gaio fratribus et coepiscopis nostris
 factam, licet nolueris, sicut prima conventionione ad-
 monitus es, exquirere, ad ¹ æstimationem tuam per-
 tinet, illis scilicet præstantibus pro sua temeritate
 rationem. Hæc per Secundianum presbyterum, Pul-
 lentium lectorem, et Candidianum exorcistam trans-
 misimus charitati tuæ, decimo quinto Calendas janua-
 rii, Gratiano nobilissimo P. et Dagalaifo consulibus,
 exemplum ponens nos retinentes.

(Joan. i). Et Apostolus ad Corinthios: In quibus
 B Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non
 resplenderent illuminatione evangelii gloriæ Christi, quæ
 est imago Dei (I Cor. iv). Et iterum idem Apostolus:
 Et transtulit nos in regno Filii charitatis ², in quo ha-
 bemus redemptionem et remissionem peccatorum, qui
 est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ
 (I Thim. i). Et iterum idem Apostolus: Hoc enim sen-
 site in vobis quod et in Christo Jern, qui cum in forma
 Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem
 Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens,
 in similitudinem hominum factus (Philip. iv). Quis
 non intelligat, quia quemadmodum secundum servi
 formam vera fuit caro nostra in Christo, ita et in
 Dei forma vera sit divinitas Patris in Filio? Et ite-
 rum: Videte ne quis vos seducat per philosophiam et
 C inanem fallaciam, secundum traditionem hominum,
 secundum elementa hujus mundi, et non secundum
 Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo divi-
 nitatis corporaliter (II Coloss. ii, 8). Si ergo omnis
 plenitudo divinitatis inhabitat in Christo, jam non ex
 parte similis, et ex parte dissimilis, sicut nunc as-
 serunt, qui propter contentionem suæ libidinis re-
 trorsum abeuntes, semetipsos a nobis ³ avertunt.

Nam quod ⁴ putat se pro magno de divinis scriptu-
 ris profiteri, ut dicant, Christum facturam et creatu-
 ram: ⁵ contrario nos secundum scripturas dicimus,
 et viam, et januam, et lapidem offensionis, et pe-
 tram scandali, et fundamentum, et brachium, et ma-
 num, et sapientiam, et verbum, et agnum, et ovem, et
 pastorem, et sacerdotem, et vitam, et diem, et alia. Sed
 hæc omnia sic intelligimus et dicimus, ut virtutes et
 operationes Filii Dei intelligamus, non ut divinam ejus
 et Patris naturam hujuscemodi nominibus compa-
 remus, quia ex nihilo omnia per Filium facta sunt, Fi-
 lius autem non ex nihilo, sed ex Deo Patre est genitus.

Valentis vestricis notata.— Miror autem prædictum
 Valentem aut oblitum esse, aut certe subdole dissimulare,
 quid in præteritum gestum definitumque sit.
 Nam sub bonæ memoriæ Constantio imperatore
 quando inter quosdam cœperat esse de fide dissen-
 sio, in conspectu ejusdem imperatoris presentibus
 Georgio episcopo Alexandrinæ ecclesiæ, Pelusino;

¹ Sum.

² Avertunt.

rum, Basilio episcopo tunc Anquiritano, præsente etiam ipso Valente et Ursacio, et ¹ in ea pravitate, post habitam usque in noctem de fide disputationem, et ad certam regulam perductam, Marcum ab omnibus nobis ² ejectum fidem dictasse, in qua fide sic conscriptum est: Filium similem Patri per omnia, ut sanctæ dicunt, et docent scripturæ: cujus integræ professioni consensimus omnes, et manu nostra subscripsimus. Si autem nunc aliquid spiritus hujus mundi suggerit, ex aperto adhuc scire non possumus. Nam, ut nos professi sumus de scripturis, per omnia similem Filium Patri excepta innativitate, exponant et illi de scripturis, quemadmodum parte si-

¹ Mea parvitate.

² Electum.

millis sit, parte dissimilis. Et ideo, fratres dilectissimi, hæc intrepidanter et sine mora vestræ dilectionis ad conscientiam, per Cyriacum officialem, cujus prima inventa occasio est post Carinium diaconum, quem ad vos misi, professionem destinavi, ut per vestram quoque vigilantissimam devotionem apud Deum, universæ fraternitati intimetur, ne quis ³ fallacia diaboli laqueis ignorans implicetur. Jam vestræ est unanimatis rescribere mihi, quid vobis sanctus Spiritus suggerat. Sane intimo charitati vestræ, me huic epistolæ, propterea quod manus dolerem, subscribere non potuisse: subscribendum autem mandasse fratribus et compresbyteris nostris Innocentio, Octavio, et Catulo.

³ Fallacis.

ANNO DOMINI CCCLXX.

CONSTITUTIO VALENTINIANI IMPERATORIS

AD DAMASUM PAPAM.

(Ex *Const.* pag. 473.)

Ut ecclesiastici et continentes de viduarum bonis nihil vel testamento, vel donatione valeant percipere.

Imperatores Valentinianus, ^a Valens et Gratianus augusti ad Damasum episcopum urbis Romæ. Ecclesiastici aut ex ecclesiasticis, vel qui ^b continentium se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillorum domos non adeant; sed publicis ^c exterminentur judiciis, si posthac eos affines eorum vel propinqui putaverint deferendos. Censemus etiam, ut memorati nihil de ejus mulieris, cui se privatim sub prætextu religionis adjunxerint, liberalitate quacumque vel ^d extremo judicio possint adipisci: et omne

^a In ms. Coislin. desideratur *Valens*.

^b Continentium nomine monachos hic intelligit Hieronymus epist. 2 ad Nepotian. ubi ait: *sacerdotes idolorum, mimi et aurigæ et scorta hæreditates capiunt: solis clericis ac monachis hac lege prohibentur.*

^c hoc est sæcularibus judiciis, ut liquet ex codice can. eccl. Afric.; tum, cap. 15., quo secundum concilium Carthaginense III, cap. 9 præcipitur, *ut quisquis episcoporum, presbyterorum, diaconorum seu clericorum, cum in ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota, si relicto ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat*; tum cap. 104 ubi sancitur: *Placuit ut quicumque ab imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur; si autem episcopale judicium ab imperatore postularit, nihil ei obsit.*

^d Nihil hic et infra vel extremo judicio sonare aliud videtur, quam quod mox vel testamento quod quidem dicitur extremum judicium, quia non nisi extrema voluntate ac morte intercedente valet.

in tantum inefficax sit, quod aliqui horum ab his fuerit derelictum, ut neque per subjectam ^e personam valeant aliquid vel donatione vel testamento percipere. Quin etiam si forte post admonitionem legis nostræ, aliquid eisdem ex femine vel donatione vel extremo judicio putaverint relinquendum, id fiscus usurpet. Cæterum si ^f earum qui voluntate percipiunt, ad quarum successionem vel bona jure civili vel edicti beneficiis adjuvantur, capiant ut propinqui. ^g Lecta in ecclesiis romanis IV Kalendas Augusti Valentiniano et Valente tertio Augustis consulis.

^e Hic prohibentur *fideicommissa*, quibus Hieronymus huic legi etiam postea illum fuisse queritur, ut supra observatum.

^f Hoc est si qui (sen si aliqui) earum. Tum hic, tum in reliqua constitutione ab unarum viduarum donatione percipienda clerici et continentes prohibentur. Hinc quod Ambrosius et Hieronymus locis laudatis generatim de qualibet donatione cujusvis testamento relicta dixisse videbantur, de unarum viduarum donatione intelligendum est. Hoc et ipse Ambrosius in citata epistola clarius significat his verbis: *Quod sacerdotibus (sani legaverit christiana vidua, valet; quod ministris Dei, non valet.* Imo etiam Baronius ecclesiasticis tantum personis, non item ecclesiis hac lege interdictum esse existimat, ne viduarum legata caperent; eique suffragatur illud Hieronymi epist. 2 ad Nepotianum: *Sit hæres, sed mater filiorum, id est gregis sui ecclesia, quæ illos genuit, nutrit et pavit, quid nos inserimus inter matrem et liberos?*

^g In ms. Coislin. *lecta in ecclesia Rom. III kal.*, etc.

ANNO DOMINI CCCLXXVIII VEL CCCLXXXI.

EPISTOLA ROMANI ^a CONCILII SUB DAMASO HABITI

AD GRATIANUM ET VALENTINIANUM IMPERATORES.

(*Const.* p. 525.)

Ut executioni prospiciant legis, qua sanxerant, ut de religione religionis pontifex cum consortibus judicaret, et ut sacerdos nulli usquam profani judicis sententiæ facile subjaceret.

1. *Ut quod imperatores jam sponte concesserant, effectu non careat.* — Et hoc gloriæ vestræ, clementissimi principes, pietatisque est illustre documentum, quod innumeri fere ex diffusis Italiæ partibus

^a Jac. Sirmondi opera in appendice Cod. Theod.

ad sublime sedis apostolicæ sacrarium congregati, cum quæreremus quid pro ecclesiarum statu poscendum esset a vobis, nihil melius potuimus reperire, quam quod spontanea vestri providentia contulistis. Videmus quod nec rogandi jam pudor esse debeat,

pag. 78, prodiit hæc epistola. Ideo, ut videtur, concilii Romani, non Damasi nomine inscripta est, quia licet huic concilio interfuerit, in eo tamen non sedit ut iudex, sed ut innocentiam suam imperatoris sententia jam testatam, etiam sacerdotum judicis probaret. Ejus nihilominus præcipuus auctor jure

nec ^a impetranda beneficia jam vestra sint, et imperialium series decretorum pro nobis ambiat. Nam quod ad æquitatem petitionis attinet, jam dudum meruimus impetrare quæ poscimus: quod vero ad necessitatem spectat orandi, ita impetratorum carimus effectu, ut iterum impetrare cupiamus. Quod quidem, clementissimi principes, hominum perditorum exponit amentiam, vestræ autem justitiæ munus accumulatur, ut in Ecclesia vestra beneficia sæpius conferantur.

2. *Lex de causa religionis judicandi potestatem Rom. pontifici tribuens.* — Namque a principio, divino repleti spiritu, et sanctorum Apostolorum, quorum habetis in vestro honore suffragium, servantes in dominica religione præceptum, statuistis ad redintegrandum corpus Ecclesiæ, quod furor Ursini, qui honorem arripere est conatus indebitum, diversas secuerat in partes, ut auctore ^b damnato, cæterisque, quos ad turbatum sibi incentiva sociaverat, sicut oportebat, a perditæ conjunctione divulsis, de reliquis ecclesiarum sacerdotibus episcopus Romanus haberet examen: ut et de religione religionis pontifex cum consortibus judicaret, nec ulla fieri videretur injuria sacerdotio, si sacerdos nulli usquam profani censeatur. Nemo certe negaverit, quidquid ea petitur, illius saltem instinctu atque consensu postulatum. Merito itaque inter epistolas Damasi locus huic tribuatur.

Illam alii ad annum 381, alii ad exitum anni 378 referunt. Argumenta, quæ primæ opinioni adversentur, quæque postremæ favent, Labbeus, tom. II conc., pag. 1005, paucis perstringit. Horum palmare ac præcipuum est, quod in epistolæ hujus titulo, sicut in inscriptione rescripti sequentis, una Gratiani et Valentiniani, non Valentis aut Theodosii nomina annotentur. Unde et epistolam hanc intra illud tem-

^a Hæc sunt Labbei verba: « Concilium Romanum a quo data fuit præcedens epistola anno 281 docuerant Baronius, Sirmondus alique. Verum eos hisce argumentis refellit: *Primum* ex titulo illius epistolæ sumitur: cum enim nec Valentis nec Theodosii mentionem ullam habeat, post illius deflagrationem autem hujus ad imperium erectionem scriptam fuisse palam est. Perit Valens an. 378, die 9 Augusti; die vero 19 Januarii proxime sequentis Theodosius salutatus est Augustus. Unde arguitur vel extremo anno 378, vel iacunte 379, epistolam illam fuisse scriptam. *Secundum*, anno 381 Ursicinum Mediolani Arianis copulatum cum Valente Murcensi eorum signifero consilia miscuisse docent Patres Aquileienses concilii epistola prima mox edita, col. 998, z. At quo tempore Romana synodus ad imperatores scripsit, eundem Ursicinum Galliæ coercerat et cohibebat Agrippina secessio longe a Mediolanensi urbe disita, prout ex ipso imperatorum ad Aquilinum vicarium Urbis rescripto constat supra, col. 1004. *Tertium*, anno 381 vicarium Urbis administravit Antidius, ad quem lex C. Theod., lib. ix, tit. 38, c. 7, Julii 21 data, et Potens, ad quem C. Theod., lib. iv, tit. 22, c. 2, Octobris 14 directæ, non vero Aquilinum, quem mendose Barouius vocavit vicarium ordinariorum, cum fuerit vicarius Urbis, ut scite pro more annotavit Sirmondus. *Quartum*, quia fundamentum sententiæ contrariæ sponte sua corrumpit; neque enim Florentius Puteolanus damnatus fuit anno Domini 367, sed anno 372; neque in rescripto imperatorum legendum est supra col. 1004, Post quintum decimum annum, ut habebat ms. cod. quo Baronius et Sirmondus usi sunt, sed, Post quintum demum annum. Hic quippe anno illo 372 synodi iudicio damnatus, anno seq. 373 imperatoris jussu Puteolis extrusus, anno 378 exeunte qui post synodi sententiam sextus (sup. col. ead. in ep. concilii Romani), post extrusionem quintus turbas denuo cepit. Adde quod annus Christi 381, ab Ursicini damnatione decimus quintus iniens, non post decimum quintum dicendus, ut ideam annotavit Blondellus. »

A Judicis, quod plerumque contingere poterat, arbitrio facile subjaceret.

3. *Legis hujus laus.* — Præclara ista plane et religiosius principibus digna sententia, quæ divino ministerio plurimum deferat, nec pateat errori. Quid enim dignius, quam ut is demum judicet de sacerdotis errato, qui vel internæ conscientiæ favorem sine periculo suo parere se non posse cognoscat; seque reatu implicet, si absolvat indignum, vel si damnet innoxium; qui postremo dum injuriam religionis ulciscitur, non eam in lateribus ^c innocentium, sed accusati quærat in moribus? Quam multos etenim sæpe patuit, quos absolverint judicia, ab episcopis esse damnatos, et quos judicia damnaverint, absolutos? ut melior eorum sit causa, qui non sæcularia judicia, sed divina pensantes, abstulerunt supplicium suum, ne vexarentur innoxii, quam qui vitam suam tormentis innocentium probaverunt. Compluria texeremus, tranquillissimi principes, nisi esset injuria asseri magis decreta imperialia, quam teneri.

4. *Ut eadem lex firmetur. Ursinus motus occulte ciet.* — Sed quoniam, licet jamdudum vestræ clementiæ iudicio ^d relegatus Ursinus, per eos quos

pus, quo Valens extinctus, et Theodosius imperator salutatus est, hoc est intra nonum Augusti anni 378 diem et decimum nonum Januarii anni 379 dictatam esse colligunt.

^a Hoc est, nec jam nobis opus est impetrare.

^c Baronius diversa refert Imperatorum in causa Ursini rescripta: primum ad annum 368, quo Ursinus cum sociis ac ministris ab Urbe pellitur, facultate eis relicta, ut *ubicumque voluerint absque religionis injuria, ut peregrinari potius quam exulare videantur, proprio liceat jure versari*: alterum ad eundem annum, quo idem imperator Valentinianus Ursino ac sociis indulget, ut qui expulsi fuerant, in Urbem revocentur; severius tamen puniendi, si quideminceps motus cierent: tertium ad annum 369, quo eorum *extramuraneis conventibus*, unde frequens strepitus excitabatur, prohibitis, sancitur ut *ab his, quos juvat turbulenta sejnunctio, nullus intra vigesimum lupidem conventus habeatur*. Præterea quartum ante annum 371, prodiit, a Baronio quidem tacitum, sed ex eo quod postremo loco refert, satis notum, quo Ursinus ejusque consortes, Gaudentius videlicet, Ursus, Rufus, Auxano, Auxanius, Adiedus et Rufus, uno in loco intra Gallias commorari jussi sunt. Quintum demum refert laudatus Cardinalis ad annum 371, quo antecedens præceptum ita mitigatur, ut *iisdem e Gallia discedendi copia fiat ea conditione, ne ad urbem Romam vel regiones suburbicarias valeant commanere*. Verum in nullo ex his præceptis ab Ursino divellebantur consortes ejus, aut cum ipso commanere prohibebantur. In singulis et auctori et sociis seu communis pena, seu communis decernitur indulgentia. At edictum Simplicio datum, quod sub initium epistolæ sequentis memoratur, quodque hic notari prope certum est, a sociis Ursinum divellit, dum hunc in Gallia *cohibet Agrippina secessio*, ceteri vero *ad centesimum Urbis milliarem* dumtaxat pelluntur. Simplicius autem anni 374 initio vicarii Urbis munus gerebat.

^e Ad tormenta respiciunt, quibus accusati aut aliorum latera vexari mos erat: a quo more ecclesiastica iudicia abhorreere extremis hujus epistolæ verbis dicitur.

^d Jam ab anno saltem 370, ut ex edictis proxime

illicite sacrilegus ordinavit, vilissimum quemque, occulte licet, sollicitare conatur, eoque exemplo nonnulli episcopi, qui male ecclesiis incubant, usu temeritatis suæ et profani conspiratione contemptus, ne adqueant Romani sacerdotis iudicio, lacessunt; ita ut etiam qui se intelligunt pro meritorum suorum ratione damnandos, vel damnatos esse viderunt, redempta vulgi multitudine, iudices suos terrore mortis exagitant, contemptisque cognitoribus vel fugatis, illicitum obtineant sacerdotium: ideoque statuti imperialis non novitatem, sed firmitudinem postulamus. Indignum quippe est, ut conventus quisque adhibita manu eo sit munitior, quo flagitiosior fuerit.

5. *Episcopi depositi ecclesias retinent.* — Sicut ^a Parmensis episcopus, dejectus iudicio nostro, ecclesiam tamen retinet impudenter. Damnotus æque Florentius Puteolanus, postea quam dejectus est, cum aures tranquillitatis vestræ inquietasset, atque hujusemodi rescriptum ^b meruisset, ut si iudicio sacerdotum in urbe Roma fuisset depositus, ne vocem quidem in iudiciis proferre deberet, post sextum annum repisit ad civitatem, tenuit ecclesiam, multas in oppido Puteolano, de quo dejectus fuerat, seditioes insolentia concitavit.

6. *Restitutus causam dicere jussu præceptum eludit.* — Per Africam quoque Restitutum nomine causam dicere apud episcopos jussit vestra clementia.

reconquisit liquet, Ursinus in Gallias relegatus fuerat.

^a Hic *Portuensis* legendum esse Tillemontius conjectat, hæc præsertim ratione, quod Gratianus in rescripto sequenti Simplicio alloquens, quem Romæ præfectum inisse pro certo habet, Florentium decessoris ejus negligentia Parmensem ecclesiam retinere conquiretur. Atqui, inquit, Parma *Æmilia* civitas erat: *Æmilia* autem Italiæ, non Romæ præfecto subiacebat. Addit, et in eodem rescripto Florentium eo peracuosum dici, quo *urbi inclytæ magis proximus* sit; cum id ipsum de Puteolano episcopo, qui longe vicinior erat, minime dicatur. At quominus eruditi viri conjecturæ concedamus, id maxime prohibet, quod cum epistolam istam sequensque rescriptum et diversis codicibus prodissæ constet, utrobique tamen *Parmensis* legatur. Vix enim fieri potest, ut in uno nomine efferendo librarii diversi diversi in scriptis sic eadem ratione peccent. Ad hæc, observamus Florentium non simpliciter urbi inclytæ proximum, sed *magis proximum* dici, comparate scilicet ad Ursinum et Isaacum; qui quidem cum eorum alter in Gallia, alter in Hispania detineretur, ambo ab Urbe remotiores Florentie erant. Ipso Florentie vicinior quidem erat Puteolanus episcopus: sed ideoque forsitan non censebatur perniciosior, quia intra Puteolos se continebat. Forte etiam ad Simplicium hæc pertinet cura, ut Romani concilii iudicium violari non pateretur, ut Florentiam in suburbanis regionibus motu clementem extra earum fines extruderet, ut eundem Ursinum ad idem, pœna, quam imperatores in Ursini socios decreverant, plecteretur.

^b Si hic ipsomet recolitur, quod in epistola sequenti, n. 1. rescriptum Simplicio datum, cum hunc Simplicium initio anni 374 Urbis vicarium exstitisse constet, inde non levis erit conjectura, Florentium

A Debut acquiescere: sed idem sæva et insolentium manu a causæ dicendæ necessitate diffugit.

7. *Claudianus pseudoepiscopus Donatista Romanefanda aude.* — Per Africam rursum sacrilegus rebaptizatores nutu Dei præcepistis expelli: sed ab expulsi Claudianus est ordinatus, et ad perturbandam urbem Romam quasi episcopus destinatur. Qui contra Scripturæ præcepta divinæ, contra jera evangelica, vacuos omnes mysteriorum, atque, ut ejus verbum exprimamus, paganos ^o fuisse vel præteriti temporis dicat episcopos, vel præsentis. Quam quidem jussit tranquillitas vestra Roma possum patriam repetere propriam. Sed contemptis iudiciis, et quidem sæpe constrictus, residet tamen, sollicitans pretio frequenter pauperiores, et redemptos rebaptizare non veretur. Spoliat magis eo quod fuerant consecuti, quam tribuit quod manifestum est bis non posse conferri.

8. *Ursinus Isaacum subornat Damasi accusatorem.* — Sic denique factio profect Ursini, ut Isaac ^f Judæo subornato, qui factus ad synagogam recursum cœlestia mysteria profanavit, sancti fratris nostri Damasi peteretur caput, sanguis innocentium fonderetur, componerentur doli, quibus divino plane instinctu providentia vestræ pietatis occurrat, spoliaretur prope ecclesia omnibus ministeriis, ea fraude videlicet, ut dum causam dicit qui in omnes iudex fuerat constitutus, nemo esset qui de lapsis, vel certe de factiosis posset episcopatus invasoribus judicare.

Cinca annum 373 ab ecclesia sua dejectum, circa anni 378 exitum in eandem reperere cœpisse.

^o Exstat Gratiani lex Cod. Th., lib. xvi, tit. vi, l. 11, mense Octobri anni 377, ad Vicarium Africa data, qua qui *Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptismate non purificant, sed incoestant, jubentur abstinere ecclesiis, quas contra fidem retinent, restituis Catholicæ.* Tam in ipsius serie constitutionis Gratianus parentum, nominatimque Valentiniani, decreta sequi se testatur, ac statim adjungit: *Sed plerique expulsi de ecclesiis, occulto tamen furora grassantur.* Quocirca vel hoc ipsum Gratiani, vel alterum Valentiniani præceptum hic memorati commode intelligatur.

^d Hujus Claudiani, et eorum quibus successerat, Optatus aliquanto post initium libri II, mentionem facit. Ille Romæ Donatistis præerat, cum idem Optatus opus suum lucubraret. Ab eo dicti videntur Claudianus, ab Augustino, tum in libro IV contra Cresconium, c. 9, tum in concione 2 in psal. xxxvi, n. 20, memorati.

^o Is non unius Claudiani, sed cœterorum etiam ejusdem sectæ mos erat, ut alibi quam apud se baptizatos, paganos vocarent. Eos generatim Optatus, lib. III, post med. sic alloquitur: *Jam illud quate est, quod hominibus Christianis etiam clericis dicitis: Essote Christiani; et cum admiraculo quodam uncuque dicere: Cai Sei, aut Cai Seia, adhuc paganus es aut pagana? . . . Si aliquid Christianus, quod abii, uniusquisque deliquerit, peccator dici potest, paganus iterum esse non potest.*

^f Non alius putatur iste Isaac ab eo, qui a Genadio inter ecclesiasticos scriptores, c. 26, est recensitus, et cujus librum de Trinitate et Incarnatione Jac. Birmondus anno 1050, in lucem emisit.

9. *Damasus insons probatur: Isaac calumniae pœ-* A vero ita meruerit excludi, sicut et quiescat; et si Dei iudicium non veretur, minus tamen peccare vel necessitate cogatur: ut saltem de cætero pacifici atque concordæ serenitati vestræ congruas apud Dominum nostrum referre gratias possimus.

nas luit. Iudicio ecclesiastico resistens quo pacto coer- 10. *Damaso uti licuisse jure, quo sacerdotum causa* *judicis sacerdotum attribuitur.* — Memoratus frater noster Damasus, quoniam in sua causa vestri tenet insigne iudicis, non fiat inferior his, quibus etsi æqualis est munere, prærogativa tamen apostolicæ sedis excellit, ut iudicis publicis ^d videantur esse subjecti, quibus sacerdotale caput lex vestra summovit. In quo post sententiam non videtur declinare iudicium, sed delatam a vobis honorificentiam flagitare. Nam quod ad leges publicas pertinet, quæ potest esse vita munitior, quam vestra clementia qua ininitur ^e iudicata? Quod vero ad prædicandam episcopi conscientiam ^f, severioribus sã dedit ipse iudicis sacerdotum, a quibus non nominis, sed etiam morum ratio pensatur, ne quis iterum calumniator existens, dum memoratum conatur appetere, virum quidem ipsum non queat lædere, quem innocentia sua munit; religioni tamen fiat injuria in vexationibus ministrorum.

cedendus. — Quia igitur vestræ iudicio tranquillitatis probata est innocentia memorati fratris nostri Damasi, integritas prædicata est, Isaac quoque ipse, ubi ea quæ detulit probare non potuit, meritorum suorum sortem ^a tulit: quæsumus clementiam vestram, ne rursus in plurimis causis videamur onerosi, ut jubere pietas vestra dignetur, quicumque vel ejus, vel nostro iudicio, qui catholici sumus, fuerit condemnatus, atque injuste voluerit ecclesiam retinere, vel vocatus ^b a sacerdotali iudicio per contumaciam non adesse, seu ab illustribus viris præfectis prætorio Italiæ vestræ, sive a Vicario accitus ad urbem Romam veniat: aut si in longinquioribus partibus hujusmodi emergerit quæstio, ad metropolitani per locorum iudicia deducatur examen: vel si ipse metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos quos Romanus episcopus iudices dederit, contendere sine dilatione jubeatur: ita ut qui depositi fuerint, ab ejus tantum civitatis finibus segregentur, in qua gesserint sacerdotium, ne rursus impudenter usurpent quod jure sublatum sit. Certe si vel metropolitani, vel ejusmodi alterius sacerdotis suspecta gratia vel iniquitas fuerit, vel ad Romanum episcopum, vel ad concilium certe quindecim ^c episcoporum finitimorum ei liceat provocare. Quicumque

^a In remotum scilicet Hispaniæ angulum, ut Gratianus in epistola sequenti, n. 2, loquitur, deportatus vi legum illarum, quas a parentibus latus, Gratianus anno 585, data constitutione, quæ Cod. Th., lib. ix, tit. xxxix, leg. 2, habetur, confirmavit his verbis: *Nostris et parentum nostrorum constitutionibus comprehensum est, etc. Ideo calumniosissimum caput et personam iudicio irritè delationis infamem deportatio sequatur, quo posthac singuli universique cognoscant, non licere in eo principum animos commovere, quod non possit ostendi.*

^b Sequens epistola, n. 6, hunc confirmans locum, ita illum repetit: *qui evocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non visset.* Ex quo etiam hic ad sacerdotale iudicium legendum esse conjectura est: nisi quis, sublata præpositione a, malit sacerdotali iudicio in dandi casu, quod ad verbum adesse referatur.

^c Carthaginensis n concilii canon 10, Codici can. Eccl. Afric. c. 12, insertus, etiam ad primam causam cujuslibet episcopi cognitionem decernit *secundum statuta veterum conciliorum, ut si quis episcopus in reatum aliquem incurrerit, et fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregari, ne in crimine remaneat, a duodecim episcopis audiat.* Quem morem etiam ad Ecclesiam Romanam teneri consuevisse Nicolaus I, epist. ad Salomonem regem, prolatis decessorum suorum Leonis II et Benedicti III testimonio confirmat. His Gregorius I, lib. v, Ind. 13, epist. 53, et alius adjicere potuisset.

^d Malleianus, videatur esse subjectus. Ambrosius, epist. 21 ad Valentinianum juniorem, n. 2, Valentiniani senioris laudat legem, qua iste imperator sanxit, *in causa fidei vel ecclesiastica alicujus ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt), hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam si alias quisque argueretur episcopus, et morum esset examinanda causa, etiam hæc voluit ad episcopale iudicium pertinere.* Quam legem a concilio Romano

hic indicari eo probabilius videatur, quod ipsius legis verbis, *nec munere impar sit, nec jure dissimilis, quodam modo respondeant ista concilii, æquale ad munere, prærogativa tamen sedis apostolicæ excellit.* Nec repugnat quod Ambrosius legem laudet quam Valentiniano adscribit, concilium vero legem hic iudicat quam tribuit Gratiano. Nihil enim vetat, quominus eadem lex, quæ utriusque nomen præ se ferebat, et Valentiniano seorsim ab Ambrosio dum ipsius filium alloquebatur, et seorsim Gratiano a concilio in precibus quas ei offerebat, tribueretur. Quamquam et in collectaneis, quæ Coislinus codex nono sæculo exaratus asservat, aliam ea de re legem nactus sum in hunc modum laudatam: *Gratianus, Valentinianus et Theodosius constituerunt, ne quis audeat apud iudices publicos episcopum accusare, sed in episcoporum audientiam perferre non differat quidquid sibi pro qualitate negotii putat posse competere, ut in episcoporum aliorum iudicio quæ adserit contra episcopum debeant definiri.* Si autem hæc legem nunc a Romano concilio commemorari iudicaretur, eorum, qui epistolam hanc ante quam Theodosius imperium iniisset scriptam putant, fundamentum rueret. Porro de lege mox laudata Valentinianus III, Novella anno 452 data, tit. 12, derogavit.

^e Hoc est, quam vita ejus, qui ab ipso imperatore iudicatus et absolutus fuit. Nihil enim in eam post hujusmodi iudicium possunt publici iudices.

^f Idem verbum pertinet in illis, quod ad leges publicas pertinet, expressum, in istis, quod vero ad prædicandam episcopi conscientiam, subauditur. Circum et interpunctionem prius vulgatam, qua concilii sententia prorsus confundebatur, mutamus. Concilium illud si ejus hoc in loco verba probe assequimur, Damasum quidem Gratiani sententia absolutum causæ ejusdem cognitionem ecclesiastico iudicio permisisse non diffiteretur: sed ne hæc agendi ratione de imperatoris auctoritate nonnihil derogasse videatur, ipsius factum nunc imperatori excusat.

sacerdotis religio. — Accipite aliud quoque, quod vir sanctus vestræ magis conferre pietati, quam sibi præstare desiderat, nec derogare cuiquam, sed principibus arrigare; quoniam non novum aliquid petit, sed sequitur exempla majorum: ut episcopus Romanus, si concilio ejus causa non creditur, apud concilium se Imperiale defendat. Nam et Silvester papa a sacrilegis accusatus, apud parentem vestrum Constantinum causam propriam prosecutus est. Et de Scripturis similia exempla^a suppeditant: quod cum a præside sanctus apostolus vim pateretur, Cæsarem appellavit, et ad Cæsarem missus est (Act. xxv, 41 et 42). Certe prius examinet causam vestra clemen-

tia, et si emergerit quæstio, interroganda distinguat: ut quemadmodum dudum estis censere dignati, factorum a iudice ratio quærat, non arbitrium sententiæ vindicetur. Ita enim fiet, ut nulli perditio vel infamia aut accusandi summi sacerdotis, aut testificandi in eum facultas pateat illicita: si quidem non modo in episcopum, sed ne in presbyterum quidem, accusationem facile suscipiendam, nisi idoneis testibus, lectio sancta præscribat (I Tim. v, 19). Neque enim vel inimico, vel calumniatori, vel istiusmodi viris, quales nuper iusimulatores patuit exstitisse, tribuenda misericordia est, quorum vita non mereatur fidem, tormenta abhorreat religio sacerdotis.

ANNO DOMINI CCCLXXX.

b RESCRIPTUM GRATIANI AUGUSTI AD AQUILINUM VICARIUM URBIS,

Quo id omne prope conceditur, quod superiori epistola petitum est.

(Cous. p. 530.)

Gratianus et Valentinianus Augusti Aquilino vicario.

1. *De neglectis præceptis Gratianus queritur. Edicta adversus Ursinum jam ad Simplicium data.* — Ordinariorum sententiæ iudicium, aut quæ temporum limes, aut contumaciæ pronuntiatio, aut habitum coram^c patribus sanxit examen, nec a mediocri auctoritate labefactari atque convelli, nec a potentioribus, nec impudentibus pertimescunt. Nostra præcepta, per vestram negligentiam destituta, quæ tandem poterit firmare sententia? quam quidem, dum despicitis, non excitetis ut longæ tolerantia in desperatos sumat effectum, et officium metus cogat agnoscere. At nonne absurdum est quod Ursini iussit amentia, quam quod serenitas nostra mitibus persuasit^d edictis, ut omnes qui impios cætus profanata religione tentarent, vel ad centesimum Urbis milliari^e pellerentur, ubi pertinax furor ab obsequentibus

destitutus in ejus tantum perniciem rueret, qui solus erraret; et ut condemnati iudicio recte sentientium sacerdotum, reditum postea vel ad ecclesias quas contaminaverant non haberent, vel redintegrationem iudicii frustra a nobis impudenti perveracia precarentur? Repetat laudanda et spectata tua sinceritas, quales ad virum clarissimum Simplicium quondam vicarium^e litteras clementia nostra transmisit, et desinat iterationem sperare mandati: quia pigendus mansuetudinis nostræ pudor est instaurare præceptum.

2. *Ecclesiam turbant, Ursinus, Parmensis episcopus, Florentius Puteolanus.* — Ursinum quidem Gallia coercet, et ne motus aliquos inquietos exerceat cohibet^f Agrippina secessio: quem tamen ipsum per occursantes^g obtundentem sæpius, quam monentem, ad hoc ut sequentes abjiceret, audivimus. Isaacem

^a Id est, suppetunt.

^b Hoc rescriptum Baronius in Vaticano codice inventum, ac deinde cum altero exemplari collatum, ecclesiasticis annalibus ad annum 381 inseruit. Huic superior concilii Romani epistola occasionem dedit. An ad ipsum tantum concilium rescripserit Gratianus, ignoratur. Idem argumentum ex inscriptione petitum, in qua nec Valentis nec Theodosii nomen comparet, unde proximam synodi epistolam intra mensem Augustum anni 378 et Januarium anni 379 scriptam esse eruditi colligunt, etiam hic valet, quo rescriptum istud eodem intervallo datum conjiciamus.

^c F. partibus.

^d Edicta illa, ac forte hoc ipsum rescriptum, ab Honorio Cod. Th., lib. xvi, tit. ii, leg. 33, laudantur in hunc modum: *Quicumque residentibus sacerdotibus fuerit episcopali loco detrusus et nomine, si aliquid vel contra custodiam vel contra quietem publicam moliri fuerit deprehensus, rursusque sacerdotium petere a quo videtur expulsus, procul ab ea urbe, quam infecti, secundum legem divæ memoriæ Gratiani, centum millibus vitam agat; sit ab eorum cætibz separatus, a quorum est societate discretus, sitque hujusmodi personis tenore hujus legis illicitum, sacra nostra adire secreta, et impetrare rescripta.* Nec assentiendum videtur Godefrido, qui hic legem ab Honorio memorari putat, quam Gratianus post Cæsaraugustanum concilium in causa Priscillianistarum edixerit. Gratiani enim legem eorum causa latam, de quibus superior synodus Romana conqueritur, ab Honorio laudari, longe est probabilius. Quod ut manifestius fiat, hic adijcienda sunt quæ Honorius apud Sir-

mondum app. Cod. Theod., pag. 6, ubi ejus constitutio amplior legitur, verbis proxime relatis præmittit in hunc modum: *Suggestentibus episcopis didicimus, quosdam sacerdotes Christianæ legis, quorum delicta cætu episcopali et deprehensa fuerint, et eorum sententia vindicata, in sinu earum urbium, in quibus talia commissa sunt, permanere, et querere turbas populi convocare, turbatores quietis existere, tumultus popularis auctores innocentes se post iudicium dicere, plebem colligere, et velut adhuc episcopos salutari, comitatum sacrum petere, mereri mendacis oracula et fictiva rescripta.* Sane cum iis quæ concilium Romanum in superiori epistola exponit, nihil potest hac præfatione convenientius cogitari. Porro id certum occasione Ursini et sociorum, Gratianum præcepisse, ut episcopi sacerdotali iudicio dejecti, procul ab urbe quam inficessent, centum millibus vitam agere cogentur.

^e Eum mense Martio anni 374, hoc munere functum esse liquet ex Cod. Th., lib. ix, tit. xxix, leg. 1. Jam vero ab anno 376 capitis penas dederat.

^f Labbeus ad margineum notat id factum anno 378, hoc est eo ipso anno, quo rescriptum istud datum censet. At ex verbis superioris epistolæ, tum num. 2, ubi Ursinus damnatus et ab iis quos sibi sociaverat divulsus dicitur, tum num. 4, ubi etsi jam dudum relegatus, id nihilo minus per suos conari denuntiat, ut turbas cieat, colligere est eam hic potius memorari relegationem, qua Ursinus anno 374, litteris ad Simplicium datis mulctatus sit.

^g Mallemus obtundentem seu obtinentem sæpius quam moventem: adeo ut imperatores inquietas notent Ur-

remotus Hispaniæ angulus titulo damnationis inclusit, non bene capiti ¹ consultum, si quid turbarum vesanus agitaverit. Parmensis episcopus eo perniciosior, quod inelytæ urbi ^a magis proximus, et imperitorum multitudinem magis exagitat, et Ecclesiam, de qua iudicio sanctorum præsulum dejectus est, inquietat, inanem videlicet gloriam sententiæ gravioris exspectans. Quem, si quid decessor tuus devoti vigoris habuisset, protinus ultra fines debuisset extrudere. Et Florentius Puteolanus, post damnationem quam recto iudicio convictus accepit, mansuetudinem nostram inquietare conatus, dignum tulit in progressionem responsum. Post ^b quintum decimum annum Ecclesiam, de qua extrusus fuerat, rursus contaminare conatur : congressiones illicitas facere molitur, egentemque consilii multitudinem, perditum animi persuasione depravat. Nostrorum videlicet iudicium sociordia fretus, qui privata gratiæ imperialia præcepta condonant, et religionem, quam nos jure veneramus, quam fortasse ipsi negligunt, inquietari patienter accipiunt.

3. *Claudianus Donatista.* — Claudianus etiam ab his, qui contra divina præcepta ^c vitia religionis instaurant, ab his, inquam, quos expelli iusseramus, accitus, quasi parum facinoris aggressus esset, si in Africa perstitisset, Romæ sese dicitur ^a intinuisse : falsaque præceptor vel expertes ^a adhuc devio profanare mysterio, vel jam initiatos ex integro nititur flagitio majore corrumpere : cum religionis sanctissimæ disciplinam non cumulet iteratio, sed evertat. Quem nos Claudianum dissimili pœna ac meruit prosequentes, repetere tantummodo patriam hactenus, remota severitate, præcepimus. Sed residere etiam nunc dicitur imperitos sollicitans, et cassam omnino mercedem requirens, perdit animas corporum redemptorum.

4. *Damasi innocentia Valentiniano I probata.* — Hinc illi insectatores sanctissimæ sedis, non solum Dei numine, quod satis erat, sed etiam iudiciorum examine exploratum mentis sanctissimæ virum, ut

¹ Forte consulturum.

² Forte insinuasse.

sini molitiones, de quibus admoniti fuerant his superioris epistolæ n. 4, verbis : *Relegatus, per eos quos illicite sacrilegus ordinavit, vilissimum quemque, occulte licet, sollicitare conatur.*

^a Num et Mediolanum, ob sedem quam imperatores Occidentis habere in ea solebant, *inelytæ urbis* nomine intelligere licet? Sed si vult usus ut hoc de Roma interpretemur, huic urbi, ut jam observavimus, Florentius Isaace et Ursino *magis proximus* erat. Mox *sententiæ gravioris* vocabulis imperiale iudicium, vel sententiam iudicium ab imperatoribus datorum, intelligenda esse suadent hæc num. 1 : *ut condemnati iudicio recte sentientium sacerdotum..... redintegrationem iudicii frustra a nobis impudens perviciacia precarentur.*

^b In epistola superiori n. 5, legimus : *Post sextum annum repit ad civitatem.* Unde hic, *post quintum decimum annum*, restituendum esse Blondellus merito observavit : adeo ut quod in superiore epistola nonnihil, ut sæpe fit in huiusmodi causis, exaggeratum fuerit, nunc imperatores corrigant et accuratius pronuntient.

etiam divo patri Valentiniano est comprobatum, turpissimis calumniis episcopum Damasum inquietare non veriti, postquam desperaverunt posse percelli, populum pro quo ille divinitati obses est inquietant. Sed hactenus stertit iners dissimulatio iudicantium, nec est admonere necesse, quo possit sanctio contempta procedere : hactenus, inquam, stertit apparitorum supina desidia.

5. *Turbarum auctores ult. C. millia ab Urbe pelendi.* — Post hæc nisi omnes, ut nominatim iussio- nis nostræ summa complectitur, vel quos turbas istiusmodi molientes sanctorum episcoporum concilia consensu ostenderit, ultra centesimum milliarium ab Urbe depuleris, atque earum civitatum finibus extorres esse præceperis, quarum plebem vel ecclesias, vel per se, vel per simile sui vulgus exercent, præter æstimationis injuriam, cujus apud bonos non levis jactura est, piaculum neglectæ sanctionis incurres.

6. *Judiciorum ecclesiasticorum ordo, quo contumaces reprimantur.* — Volumus autem, ut quicumque iudicio Damasi, quod ille cum consilio quinque vel septem habuerit episcoporum, vel eorum, qui catholici sunt, iudicio vel concilio condemnatus fuerit, si ^d injuste voluerit ecclesiam retentare, ut qui evocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non ivisset; ^e aut ab illustribus viris præfectis prætorio Galliæ atque Italiæ, sive a proconsulibus, vel vicariis, auctoritate adhibita, ad episcopale iudicium remittatur, vel ad urbem Romam sub prosecutione perveniat : aut si in longinquiore partibus alicujus ferocitas talis emerit, omnis ejus causæ dictio ad metropolitæ in eadem provincia episcopi deducatur examen; vel si ipse metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos quos Romanus episcopus iudices dederit, sine dilatione contendat; ita tamen ut quicumque ^f dejecti sunt, ab ejus tantum urbis finibus segregentur, in quibus fuerint sacerdotes. Minus enim graviter meritis coercemus, et sacrilegam pertinaciam lenius quam meretur ulciscimur. Quod si vel metropolitani episcopi vel cujuscumque sacerdo-

³ Supple baptismi.

^c Nihil prope ambigimus, quin hic legendum sit *mysteria religionis*, quæ scilicet in baptismi præsertim collatione peraguntur. Unde Romanum concilium in proxima epistola num. 7, cum Claudiano ipso expostulat, quod episcopos catholicos *vacuos omnes mysteriorum* dicat. Is igitur notatur accitus a Donatistis, qui baptismum renovare atque iterare non timent.

^d Apud Baron. *si juste* : male, ut ex epistola superiori, n. 9, liquet. Mox pro *ut qui*, magis placeret, *vel qui*.

^e Apud eundem, *ut ab*, et mox, *vel vicariis ut ad urbem Romam sub prosecutione perveniat.*

^f Sirm. et Lab. ut apud Baron. *delecti*, et mox solus Lab. *orbis finibus*. Istud epistolæ superioris num. 9 : *ut qui depositi fuerint, ab ejus tantum civitatis finibus segregentur*, dubitare non sinit, quin restituendum fuerit *dejecti*; adeo ut *dejecti* hic idem sit, quod illic *depositi*; nec minus certo evincit, deinde vocem *orbis*, loco *urbis*, mendose apud Lab. irrepsisse.

tis iniquitas est suspecta, aut gratia: ad Romanum A
episcopum vel ad concilium quindecim episcoporum
fuitimorum accessit liceat provocare: modo ne
post examen habitum quod definitum fuerit inte-
gretur.

7. *Qui adversus episcopum non facile audiendi.* —
Jam vero illud, quod in negotiis quoque rerum mi-

^a Hoc est, cui infamis nota calumniatoris inusta
est. Quippe calumniatorem Gratianus Cod. Th. lib.
ix, tit. xxxix, leg. 2, *infamem* declarat.

^b Rescriptum hoc integrum non esse jure suspice-
mur. Nam quidquid petierat concilium Romanum,
eo ordine quo postulatum fuerat, imperatores re-

ANNO DOMINI 384.

EPISTOLA ^a AQUILEIENSIS CONCILII AD GRATIANUM IMPERATOREM.

(D. Coust. col. 331.)

Ne Ursinum sibi patiatur obrepere, sed importunissimi B
hominis abjectione paci Ecclesiae prospiciat.

Imperatoribus clementissimis et principibus Chri-
stianis, gloriosissimis ac beatissimis Gratiano,
Valentiniano, et Theodosio sanctum concilium
quod convenit ^b Aquileiæ.

I. *Imperiali decreto Ariana lues compressa.* — Pro-
visum est quidem, clementissimi principes, vestra
tranquillitatis ^c statutis, ne Arianorum perfidia ul-
terius possit latere vel serpere. Etenim effectum concilii
decretis putamus minime defuturum. ^d Nam
quantum ad partes spectat Occidentis, duo tantum ^e
reperi sunt, qui auderent profanis et impiis vocibus
obviare concilio, ^f vix angulum Ripensis Daciæ tur-
bare consueti.

II. *Ne sinat imperator Ursinum sibi obrepere.* —
Aliud est quo magis angimur, de quo, quoniam con-
venimus, fuit ^g rite tractandum, ne totum corpus

^a In appendice cod. Th. quam Jae. Sirmondus
anno 1631 edidit, exstat, non ab eo tamen pri-
mum, ut Labbeus existimavit, vulgata, cum antea
in Romana operum S. Ambrosii editione lucem
vidisset. Non indignam putamus, quæ inter epi-
stolas Damasi locum obtineat, cum in gratiam ip-
sius contra Ursinum scripta sit. Ex Ambrosii et Sir-
mondi editionibus simul collatis castigatio prodit.

^b Scilicet in nonas Septembris, Syagrio et Eu-
cherio consulibus, hoc est in die mensis Septembris
anni 384, ut in fronte Gestorum apud Ambrosium le-
gitur, et quidem auctoritate rescripti imperialis,
quod iisdem actis præmittitur, convenerat.

^c Hoc edictum eorumdem imperatorum nominibus
prænatum, ac die 27 mensis Februarii anni 380,
datum Cod. Th. lib. xvi, tit. 4, leg. 2, habemus:
*Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit tempera-
mentum, in tali volumus religione versari, quam divi-
nam Petrum apostolum tradidisse Romanis religio
usque nunc ab ipso insinuatâ declarat, quamque pon-
tificem Damasum sequi claret, et Petrum Alexandriæ
episcopum, etc.* Alia ibid. tit. v, leg. 6, eorumdem
imperatorum refertur constitutio nono Januarii die
anni 381, consignata, qua præcepitur, ut nullus hæ-
reticis mysteriorum locus, nulla ad exercendam animi
obstinatio demerentiam pateat occasio, et ut cunctis
orthodoxis episcopis, qui Nicænam fidem tenent, catho-
licæ ecclesiæ reddantur. Hinc concilii hujus Aquilei-
ensis Patres apud Ambrosium epist. xii, n. 1, impe-
ratoribus gratias agunt, quod omnes Ecclesiæ Dei,
maxime quæ per Orientem, Catholicis restitute sint.

norum et in levibus causæ dictionibus animis nostris
justitia naturalis inseruit, multo diligentius in causis
justissimis volumus convalescere: ne facile sit cui-
quam prædito notabili pravitate morum, aut infami ^a
calumniâ notato, personam criminantis assumere,
aut testimonii dictionem in accusationem episcopi
proferri ^b.

censent atque confirmant. Ubi vero venit ad cau-
sam Damasi, in cujus maxime gratiam concilium ad
ipsos scripserat, repente silent. Ea sane, quæ tam re-
ligiose concedunt, non permittunt ut episcopos in hac
una re repulsam passos esse, aut imperatores tam pios
nullam hujus repulsæ causam indicasse credamus.

posset Ecclesiæ toto orbe diffusum et universa tur-
bare. Nam licet frequenter ^b compererimus Ursinum
non potuisse obrepere pietati vestræ, quamvis quie-
tum nihil esse patiatur, et inter tot bellicas necessi-
tates obreptio importuna tentetur: tamen ne sancta
mens vestra animique tranquillitas, quæ omnibus
consulere gessit, importuni hominis simulata adula-
tione flectatur, deprecandos vos et obsecrandos, si
dignanter ducitis, æstimamus: non solum præca-
ventes futura, sed etiam præterita, quæ jam ipsius
temeritate gesta sunt, perhorrescentes. Nam si ali-
quam viam nactus fuerit audaciæ, quid non ille
confundat? Sed si unius ⁱ miseratio inflectere
potest; multo magis vos precatio omnium moveat
sacerdotum. Quis enim nostrum si communionis
C societate jungetur, cum indebitum sibi gradum
usurpare conatus sit, nec jure ad eum potuerit
pervenire; et quem importuna affectavit, importu-
nissime repetere molietur?

^d In prisca Ambrosii editione Rom. hic additur,
nec id temere: quod regii ms. auctoritate in novissi-
ma expunctum. Apud Sirmondum vero pro, *Nam
quantum*, habetur, *Sed tamen quantum*.

^e Hos idem concilium apud Ambrosium epist. x, ad
Gratianum, n. 2, appollat, ac de his sic scribit: *Nec
ulli de hæreticis episcopi sunt reperi, nisi Palladius et
Secundanus, nomina vetustæ perfidiæ.* Et id eodem,
ut apud Ambrosium epist. ix, n. 2, narratur, *debitam
præsentem accepere sententiam, super impietate convicti.*

^f Sirm. *juxta angulum.* Concinnius edit. Ambros.
vix angulum. In epistola ad Theodosium inter Am-
brosianas xii, n. 1, legere est: *In Occidentalibus
partibus xvi duo hæretici, qui obviare possint sancto
concilio, sint reperi; et n. 3: Equidem per Occiden-
tales partes duobus in angulis tantum, hoc est in latere
Daciæ Ripensis ac Mæsiæ, fidei obstrepi videbatur.*

^g Particula *rite* apud Sirm. desideratur.

^h Apud Ambrosium, *convenerimus.* Magis placet cum
Sirm. *compererimus.* Id vero compertum illis erat
tum variis exsiliis, quibus Ursinum punitus fuerat, in
Gallias tandem intra Agrippinam relegatus, ut alibi
in Rescripto præcedenti legitimus, tum ipsius Gra-
tiani judicio, quo Damasi innocentia et integritate
probata, accusatorem ejus Isaacem in Hispaniam
amandavit, uti epist. rom. conc. ad Grat. et Valent.,
n. 8, et in Rescripto cit. n. 2, docemur.

ⁱ Ursini videlicet, cujus precibus ne imperatorum
miseratio commoveatur timent, experti eum idem-
dem ab illis exsiliis relaxationem seu remissionem
quamdam impetrasse.

III. *Ursinus Arianis copulatus.* — Turbarum toties damnatus, ^a incedit adhuc quasi præteritis non perhorrescendus exemplis. ^b Quid quod, plerique sicut in hoc concilio cognovimus et vidimus, cum Arianis copulatus atque conjunctus erat eo tempore, quo turbare Mediolanensem Ecclesiam cœtu detestabili moliebantur, cum ^c Valente nunc ante synagogæ fores, nunc in Arianorum domibus, miscens occulta consilia, et suis eis jungens; et, quoniam ipse aperte in eorum congregatione prodire non poterat, instruens et informans quemadmodum pax Ecclesiæ turbaretur? ^d Quo furore sperabat, quod eorum posset factores et socios emereri.

IV. *Devitandus est.* — Cum igitur scriptum sit, *Hæreticum post unam correptionem devita* (Tit. iii, 11); cum et alius vir sancto locutus Spiritu dixerit, declinandas hujusmodi bestias (II Joan., 10), nec salutatione recipiendas atque congressu: quomodo fieri potest, ut eum quem societati eorum insertum vidimus, non etiam assertorem perfidiæ judicemus? Quod etiam si deforet, tamen totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam, atque illam sacrosanctam fidem Apostolorum ne turbari sineret, obsecranda fuit clementia vestra; inde enim et in omnes venerandæ ^e communionis jura dimanant.

^a Al. *obrepenti.*

^b *Sirm. inessit tamen quasi.*

^c In edit. Ambros. *Qui perunque sicut*, et infra *moliebatur*, pro *moliebantur*. Quæ hic narrantur, quo tempore contigerint, unis conjecturis assequi licet. Baronius ad annum 371 Valentiniani rescriptum refert, quo Ursini in Gallias ita mitigatur exsilium, ut quocumque abscondendi potestas ei fiat, modo ne ad urbem Romam vel certe suburbicarias regiones pedem inferat, neque nequitia suæ contagionem conetur infundere. Anno autem 374, ut in epist. cit. Rom. Conc., n. 2, not. b, observavimus, Ursinus Gratiani rescripto in Gallias Agrippinam amandatus est. Unde conjectura est, eo intervallo quod inter utrumque rescriptum excurrit, maximeque post excessum Valentiniani, Ursinum sese Mediolanum recepisse, ac tunc temporis, ea quæ modo narrantur contigisse. Quod si ita est, Valens Petavionensis episcopus ab anno 375 Italiam turbare coepit, nec nisi hoc anno 381 destiterit oportet. Certe Aquileiense concilium apud Ambrosium epist. x, n. 10, a Gratiano petit ut pseudo-episcopus ille domum repetat suam, non contaminet florentissimæ Italiæ civitates, qui nunc illicitis ordinationibus consimiles sui socias sibi, et seminarium quærit suæ impietatis atque perfidiæ per quosque perditos derelinquere, qui episcopus esse nec cepit. Si D

A Et ideo petimus et rogamus, ut ^a obripiendi ei adimere dignemini facultatem.

V. *Ut importunissimi hominis abjectione paci Ecclesiæ consulatur.* — Scimus clementiæ vestræ sanctum pudorem. Ne auditu vestro indigna ingerat, non aliena ab officio et nomine sacerdotis interstreat, non inverecunda vobis loquatur, quem cum habere oportuerit testimonium etiam ab iis qui foris sunt, (I Tim. iii, 7), quali testimonio et cives proprii persecuti sint, clementia vestra meminisse dignetur. Pudet enim dicere, inverecundum est recensere, quam ^f turpis fama eum convicio sauciaverit. Quo saltem pudore perstrictus conticescere debuisset: et si haberet aliquam conscientiam sacerdotis, pacem Ecclesiæ concordiamque ambitioni suæ et studio præoptaret. Verum longe alienus ab omni verecundia, per abscisum hominem Paschasium significum furoris sui missis litteris, ferit turbas, gentiles quosque ac perditos homines concitare conatur. Oramus ergo, ut jam et populo Romano, qui post relationem præfecti Urbis ^g pendet incertus, et nobis sacerdotibus securitatem interdictam importunissimi hominis abjectione tribuatis: quo impetrato, apud Deum omnipotentem Patrem, et Christum ^h Dominum ejus filium, gratias Jugi continuatione celebremus.

etiam his Hieronymi verbis supra epist. x, n. 4: *Cum Ambrosio sociatur Auxentius, junior intelligatur Auxentius, hunc adulterinum episcopum ab eodem Valente ordinatum fuisse merito conjectemus.*

^e Apud Ambrosium epist. x, n. 9, hæreticus iste Julianus Valens nuncupatur, diciturque n. 10, *primo Petavione superpositus sancto viro Marco, sed dejectus a plebe Mediolanum inequitasse.* Ibi et de perditis ejus moribus plura videsis.

^d In edit. Ambros. *quorum furore respirabat quod.*

^e *Sirm. communionis.* Rectius Ambros. edit. *communiois.* Hoc dicitur eo sensu, quo Cyprianus edit. Pamel. epist. l.v, post med., Romanam Ecclesiam vocat *Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est*: observatque lib. de Unitate Eccl. Christum, ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituisse et unitatis ejusdem originem ab uno (Petro) incipientem constituisse. Quocirca ecclesiasticæ unitatis centrum et catholicæ communionis fons et origo semper Ecclesia Romana credita est.

^f Magis placeret turpi, scilicet convicio.

^g Anno 381 præfectus Urbis Valerianus annotatur Cod. Th. lib. vi, tit. 10, leg. 2, et tit. 26, leg. 2.

^h Ambros. Edit. *Dominum Deum gratias.*

ANNO DOMINI 385.

* EPISTOLA MAXIMI IMPERATORIS AD SIRICIUM PAPAM.

(D. Coust., col. 640.)

Maximus catholicæ fidei curam pollicetur. Spondet et Agricii, quem Siricius ad presbyterii gradum indebi-

^a Primum Romæ inter pontificias epistolas e vestro Vaticano bibliothecæ codice edita est, atque hinc a Baronio ad exitum anni 387 relata. Eam potius ad annum 385 attinere Tillemontius arbitratur. Et ea quidem rescripsisse videtur Maximus litteris, quibus Siricius paulo post initum Ecclesiæ regimen Maximum ad catholicæ fidei defensionem cohortatus

te provectum scripserat, causam in synodo examinandam esse. Suum denuo proficitur pro catholica

esset. Deinde quod Maximus de concilio omnium episcoporum ex Galliis seu ex quinque provinciis congregando eloquitur, indicio est nihil eum de bello, quod sibi a Theodosio immineret, et in quo anni 388 Augusto mense victus atque interemptus est, quidquam suspicatum esse. Ipse Baronius id, quod num. 4 de *Manichæis præcæmæ predictum dicitur*, de

fide studium; ac mittit gesta, quibus recens prodita sunt Manichæorum seu Priscillianistarum scelera.

Victor Maximus perpetuus triumphator Augustus domino verè sancto ^a apostolico viro Siricio episcopo salutem.

I. *Siricii litteræ ipsius dignitati congruæ.*— Accepi-
mus litteras Sanctitatis tuæ, quæ nobis fuere gratis-
simæ, quæque plane et nomini sacerdotis, et digni-
tati Urbis splendidissimæ convenirent. Fidei vero
catholicæ, de qua clementiam nostram consulere vo-
luisti, quo majus circa me et speciale iudicium di-
vinitatis experior, hoc me confiteor curam habere
majorem; qui videlicet ad imperium ab ipso statim
salutari fonte conscenderim, et cui in omnibus sem-
per conatibus atque successibus Deus fautor adfuerit,
cujusque hodie et, ut spero, perpetuo protector et
custos esse dignetur, pater charissime.

II. *Agricii causa in Gallicano conventu dijudicanda.*
— Cæterum de Agricio, quem indebite ad presbyte-
rii gradum conscendisse commemoras, quid religio-
ni nostræ catholicæ possum præstare reverentius,
quam ut de hoc ipso, cujusmodi esse videatur, ca-
tholici judicent sacerdotes? Quorum conventum ex
opportunitate omnium vel qui intra Gallias, vel qui

Priscillianistis interpretandum esse notat, ejusque in-
terpretationi nemo merito refragetur. Atqui Priscillia-
nus ac socii anno 385 convicti puniique sunt. Ad
eundem igitur annum referri jure potest scriptum
in quo Maximus quid de illis proxime proditum sit,
nuntiat, et quid hac occasione sit gestum, velut re-
cens ac nondum Romæ notum, significat.

^a Hoc est, apostoli Petri successoris, cujus sedes
apostolica, et successores *apostolici* dici meruerunt.

^b Narbonenses scilicet, ut Tillemontius interpre-
tatur.

^c Hoc est, uti jam secundum Baronium observavi-
mus, Priscillianistas, ideo quidem sic appellatos, quia

intra quinque provincias ^b commorantur, in qua cle-
gerint urbe constituam; ut iisdem residentibus et co-
gnoscentibus, quid habeat consuetudo, quid legis sit,
judicetur. Hæc enim, quæ libris sunt asserenda et
majorum nostrorum religiosissimis constitutis, ipsi
possunt melius adstruere qui norunt.

III. Cæterum id nobis animi et voluntatis esse pro-
sitemur, ut fides catholica, procul omni dissensione
submota, concordantibus universis sacerdotibus et
unanimiter Deo servientibus, illæsa et inviolabilis
perseveret. Nam noster adventus ita inquinata ali-
qua et sceleratorum labe polluta deprehendit et re-
perit, ut nisi nostra provisio atque medicina, quæ ex
Dei summi timore veniebat, his opem celeriter attul-
lisset, ingens profecto divulsio atque proditio fuisset
exorta, et vix sananda postea vitia concrevisset.

IV. *Manichæorum infanda scelera.*— Cæterum quid
adhuc proxime proditum sit Manichæos ^c sceleris ad-
mittere, non argumentis, neque suspicionibus dubiis
vel incertis, sed ipsorum confessione inter judicia pro-
latis, malo quod ex gestis ipsis tua sanctitas, quam
ex nostro ore cognoscat; quia hujuscemodi non mo-
do facta turpia, verum etiam fœda dictu, proloqui
sine rubore non possumus. *Manu Imperatoris*, Divi-
nitas te servet per multos annos.

insana Manichæi commenta instaurabant. Nil videtur
incommodi, si quod Maximus et superius de scelera-
torum quorundam sordibus, quibus opem ferre fe-
stinavit, et nunc de Manichæorum sceleribus *adhuc*
proxime detectis eloquitur, de iisdem Priscillianistis
interpretetur, primo quidem Burdigalæ in concilio,
quod hujus imperatoris jussu circa annum 384 cele-
bratum est, ac deinde Treviris ab ipsomet Maximo,
quem appellaverant, condemnatis. Nempe particula
adhuc aliquid novi sceleris Treviris proditum indicat,
præter ea quæ jam Burdigalæ detecta probataque
fuerant.

EPISTOLA MAXIMI IMPERATORIS AD VALENTINIANUM AUGUSTUM.

(Labb. Concil. tom. II. col. 1031.)

*Valentinianus junior Augustus, Justina matre, quæ
Arianæ hæresi erat addicta, instigante, Mediolani
S. Ambrosium, et cæteros Catholicos acriter inse-
catabatur: qua re cognita, Maximus Valentinianum
hortatur, ut paternam imitatus religionem, a vi ec-
clesiis et sacerdotibus inferenda abstineat.*

Nisi clementiæ nostræ circa serenitatem tuam fides
simplex esset, et gratia plena concordiæ, confido
etiam, quod commoda rationibus meis esse
possent hæc, quæ nunc agi dicuntur in partibus
tranquillitatis tuæ, catholicæ legis turbatio atque
convulsio. Quid enim tam optandum possit esse ei,
si quis esset inimicus, quam adversus ecclesias Dei,
hoc est, adversus Deum ipsum, et aliqua moliri, et
ubi error excusabilis non est, ibi velle peccare? Sed
quoniam serenitati nostræ et in Deum religio major,
quam violari etiam ab inimicissimo quoque non opta-
bile nobis arbitramur, et circa serenissimam juven-
tutem tuam tam arcta nostri cura, tam sedula est, ut
recte facta magis nos sua, quam errata delectent;

idcirco perennitatem tuam credidimus commonen-
dam, ut introspecta ratione nominis summi, et ma-
jestatis ipsius considerata potentia, quid agere debeas,
solida mente perpendas. Audiavi enim (nam fama non
patitur occultari, præsertim quod agatur in populos)
novis clementiæ tuæ edictis ecclesiis catholicis vim
illatam fuisse, obsideri in basilicis sacerdotes, mul-
tam esse propositam, pœnam capitis adjectam, et
legem sanctissimam sub nomine nescio cuius legis
everti. Hoc quam grave sit, poteris intueri, si Dei
magnitudinem volueris cogitare. Erubesco, si quam
crediderit serenitas tua adstruere vellem rationem,
et Dei agere causam. Quid enim si hoc solum esset?
Si enim jam per tot sæcula coalita et confirmata mu-
tare, parvane excitare discordiam videretis? ipsis
humanis legibus in hac mortalitate habet nostra re-
verentiam consuetudo, et in re jam vetusta atque
usitata aliquid novum fecisse, reprehensio est.
Italia omnis atque Africa hoc sacramento credunt,
hac fide gloriantur Gallia, Aquitania, omnis His-

pania, Roma ipsa venerabilis, cujus etiam in hac parte principatus est, quod Deum sicut sequi voluit, agnovit. Confitebor ipse quod non sine mœrore dictum est, solum dissentiebat Illyricum; utinam quod errasset, non exstaret exemplum! Utinam illud incolume Arianæ legis Mursinense oppidum permaneret, et non ad iudicium quondam erroris miseri concidissent, quia ipsos erudisset auctores, ne præcipua irati numinis ultione procumberent: periculose, mihi crede, divina tentantur. Venerabilis memoriæ D. Valentinianus pater clementiæ tuæ, hoc fide fideliter imperavit. Nihil ille attingere voluit, quod bene constitutum videbat. Hi certe sub eodem episcopi jam fuerunt. Quæ tanta mutatio, ut qui antea sacerdotes, nunc sacrilegi iudicentur? Iisdem certe præceptis, iisdem sacramentis dicati, eadem fide credunt, qui B Justius eos, qui a catholica Ecclesia Arianorum interpretatione discesserint, errorem suum vera religione mutare, quam recte sentientibus suam immittere pravitate.

^a EPISTOLA VALENTINIANI IMPERATORIS AD PINIANUM.

(D. Const. Ep. Pont., col. 659.)

Qua Sirici Romani antistitis electionem approbat.

¹ Abe, Piniane charissime nobis.

Populum Urbis æternæ gaudere concordia, et optimum eligere sacerdotem, populi Romani esse credimus instituti, et nostris gratulamur advenire temporibus. Proinde quoniam religiosum Siricium

¹ Ave.

² Forte noluerint.

^a Rescriptum hoc e Vaticano codice erutum Baronius ad annum 385. n. 6, in lucem emisit. Pinianus, cui inscribitur, Augustini epistolis 124, 125, et 126 celeberrimus est. Hunc anni 386 mense Julio, et anni 387 mense Junio Urbi præfectum fuisse constitutiones imperiales fidem faciunt. Sed eundem ante mensem Julium prædicti anni 386 hac dignitate decoratum non fuisse, leges Salustio præfecto Urbis datæ, quæ mense Junio anni 386 consignantur, argumento sunt. Quamobrem Tillemontius t. X, pag. 788, Pinianum vicarii potius, quam præfecti, vel alio affini munere tum functum fuisse conjectat. cum hoc ei rescriptum Valentinianus dedit. Nec deest idonea ratio, cur alteri a præfecto negotium illud commissum D

quantæ ex hoc discordiæ excitabuntur! quantæ contentiones oborientur! quam crebræ ac pestiferæ seditiones! quanta et quæ pervenientia ad Deum vota iustorum! cum inter christianos (quod dictu nefas sit) quædam persecutionis imago nascatur. Videris in quam partem hanc sedulitatem nostram interpreteris. Nullo certe majori genere curam meam circa clementiam tuam probare tibi possem, quam si te hortor, ut desinas. Puto enim recognosces, quod nemo hoc suaderet inimicus. Hæc amabiliter a nobis dicta esse opto ut intelligas, spero quod credas: unde æquum admodum est, ne sancto numini dicata convellas. Italiam omnem, et venerabilem Romam, cæterasque provincias suis ecclesiis, suis sacerdotibus reddas, neque te medium interseras, cum fas sit

antistitem sanctitatis sic præesse sacerdotio voluerunt, ut Ursinum improbum acclamationibus ² violarent; nostro cum gaudio memoratus episcopus ipse permaneat, Piniane charissime ac jucundissime: si quidem magnum innocentæ et probitatis exemplum est, in una acclamatione et ipsum eligi, et cæteros improbari. Data ² vii Kalendas Martii.

² Februarii 23 die.

fuerit, maxime si Symmachus præfecti munus, quod anno 384 ab eo gestum esse constat, necdum posuerat. Manifestum quippe est Valentinianum, ubi primum Siricii electionem rescivit, calculo suo illam approbare festinasse, adeoque rescriptum istud ad mensem Februarium anni 385 esse referendum. Huiusmodi autem opus imperator Symmacho præfecto demandare prudens noluit; quia et Gentilis erat, et eo quod Christianis infestus esset, ut in Notitia epistolarum nomine, Damasi § 19 exposuimus, novissime ad imperatores delatus fuerat. Iteratæ Ursini molitiones, rescripti huius exigendi necessitatem imposuerunt, quo novi schismatis semina citius opprimerentur.

SERMONUM ARIANORUM FRAGMENTA ANTIQUISSIMA

IN RESCRIPTIS MEMBRANIS REPERTA ET NUNC PRIMUM CUM IDONEIS REFUTATIONIBUS EDITA ^a.

(Mati Coll. t. III, part. n, p. 208.)

FRAGMENTUM PRIMUM.

Nuper me, charissime frater, de calumniatoribus admonendum censuisti ^b adversus fidem nostram,

^a Fragmenta hæc partim ex Ambrosiano codice rescripto, partim e Vaticano item rescripto proferrunt, ut dixi in prologo. Ambrosianæ quidem sunt codicis paginæ 47, 48, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 115, 116. Reliquæ Vaticana. Superfuisse hæc Ariana fragmenta, saltem in palimpsestis, nemo mirabitur, dicente Hilario lib. adv. Const. ff. 7: *Impiissimis Arianorum blasphemias plenæ omnes eccle-*

quæ est vera, dicentibus, quomodo vos unum Deum dicitis esse, et iterum, filium habere Christum adseritis? Necesse, si filium habet Deus, et uxorem

siarum chartæ, plénique jam libri sunt.

^b Spatium est vacuum in codice trium brevis laterculi versicolorum, quem ego hiatum conjecturaliter explevi, habita spatii ratione. Causa lacunæ est, quia solebant veteres auro vel succo aliquo scripta exordiri, quæ materia in consiciendo deinde palimpsesto evanuit.